

Gabriel

Josipovici

BARNES'TAKI

MEZARLIK

ÇEVİREN: ELİF ERSAVCI

Gabriel Josipovici

1940'ta Fransa'nın Nice şehrinde, Rus-İtalyan ve Romen-Levanten asıllı Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Öğrenciliğinin bir kısmını Mısır'da geçirdikten sonra annesiyle birlikte İngiltere'ye göç etti. Oxford Üniversitesi'nden dereceyle mezun olmasının ardından uzun yıllar Sussex Üniversitesi'nde ders verdi. Roman, öykü, oyun, makale ve akademik eleştiri türlerinde birçok kurgu ve kurgudışı esere imza atan Josipovici, Britanya'nın önde gelen yenilikçi düşünür ve yazarları arasındadır. *Barnes'taki Mezarlık* 2018'de, roman türünün sınırlarını zorlamaya cüret eden kitaplara verilen Goldsmiths Ödülü finalistleri arasında yer aldı.

Elif Ersavcı

1982'de Ankara'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık bölümünden mezun oldu. Türkçeye çevirdiği eserler arasında J. G. Ballard'dan *Vahşet Sergisi* (Ayrıntı, 2009), Robert Silverberg'den *İçeriden Ölmek* (İthaki, 2011), John Steinbeck'ten *Bir Savaş Vardı* (Sel, 2015), Terry Eagleton'dan *Edebiyat Nasıl Okunur* (İletişim, 2015), Toni Morrison'dan *Tanrı Çocuğu Korusun* (Sel, 2016) ve Neil Gaiman'dan *Sandman* (İthaki, 2016) sayılabilir.

Çınar Yayınları: 194

Dünya edebiyatı: 20

Özgün adı: The Cemetery in Barnes

© 2018, Gabriel Josipovici

© 2020, Çınar Yayınları

Türkçe yayın hakkı AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Johnson & Alcock Ltd ile yapılan anlaşmayla alınmıştır.

Yayın yönetmeni: Derviş Şentekin

İngilizce aslından çeviren: Elif Ersavcı

Editör: Yankı Enki

Kapak tasarımı: Cüneyt Çomoğlu

Sayfa tasarımı: Rüveyda Kul

1. basım: Şubat 2020, İstanbul

ISBN 978-975-348-469-5

Çınar Yayınları sertifika no: 40620

ÇINAR YAYINLARI

Ömer Avni M. Emektar S. No:18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL

Telefon: (0850) 277 04 15

Baskı: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2

34310 Haramidere/İSTANBUL Tel: 0212 412 17 77 Sertifika No: 44451

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Çınar Yayınları, Kırmızı Kedi Yayınevi'nin tescilli markasıdır.

BARNES'TAKİ MEZARLIK

GABRIEL JOSIPOVİCİ

ROMAN

Çeviren: Elif Ersavcı

*Sevgili dostum – çevirmenlerin en âlâsı
Bernard Hoepffner'in anısına*

"Donuyorum. Gök demirden olma, ben taştan."

Hölderlin'den Schiller'e, Eylül 1795

Paris'te yaşamıştı yıllarca. Hatırlamak isteyeceğimden, derdi, daha uzun bir zaman.

İlk eşim ölünce, diye izah ederdi, İngiltere'de yaşamak için bir sebep kalmamış gibi geldi. Bu yüzden Paris'e taşınmış, çeviri yaparak geçinmişti.

Çevirmenliğin güzelliği, derdi, işi her yerden yapabilmeniz ve işvereninizi görmenizin hiç gerekmemesi. Kitap bittiğinde metni gönderirsiniz ve zamanı gelince ödemenin kalanı geçer elinize. Sıradaki çeviriye başlamış olursunuz bu esnada siz de.

Eski moda biriydi, işinin başına otururken ceketini giyip kravatını takıyor, dışarı çıkarken paltosuyla şapkasını eksik etmiyordu hâlâ. Paris yazının en sıcağında dahi, şapkasız tek bir adım atmıyordu dışarı. Benim yaşıma gelince, derdi, değişmek için çok geçtir. Alışkanlıklarına bağlı bir adamım ben üstelik, oldum olası da öyleydim.

Panthéon'un arkasındaki rue' Lucrèce'te, boyası dökülen bir binanın en üst katındaki küçük bir dairede yaşıyordu. Buraya varmak için dar ve karanlık rue Saint-Julien'den geçip sonra o dik merdivenleri tırmanıyordunuz ve bina dosdoğru karşınıza çıkıyordu. Eve gitmenin başka yolları da vardı elbette, ama devamlı kullandığı yol buydu. Ufak dairesi, zihninde, dış dünyaya bu şekilde bağlanıyordu.

Çalışma masasında otururken, şöyle bir boynunu uzatsa, Panthéon'un o koca kubbesinin ucunu görebiliyordu tavan penceresinden. Yaz kış demeden her sabah altıda uyanıyor, devin yerinde olup olmadığını kontrol etmek için hızlı bir bakış atıyor, tıraş oluyor, giyiniyor, hafif bir kahvaltı hazırlıyor ve yedi çeyrekte işin başına geçiyordu. On bire kadar çalışıyor, o vakit şapkasıyla paltosunu alıp aşağı dünyaya iniyordu. Köşede durup bir fincan kahve içiyor, gerekli az bir öteberi için alışveriş yapıp gazete alıyor ve yakınlardaki bir kafede bir bira eşliğinde sandviçini yiyordu. Saat bir buçukta masasında oluyordu yine, dörde kadar çalışıp sonra paydos ediyordu.

Günün en iple çektiği ânıydı bu. Evde her zaman özel olarak ithal edilmiş Seylan Orange Pekoe uzun yapraklı çay bulunduruyor, bu çayı üstüne kırmızı ejderha resmi basılmış küçük, ahşap bir kutuda tutuyordu; demliğin ısıtma –yapraklara demliğin şişkin kısmının sıcaklığında genişleme fırsatı verilmeliydi– ve kaynar su demliğe dököldü mü ne kadar beklenmesi gerektiği hususunda çok titizdi. Çay saatinden sonra, mevsimlerden bahar ya da yazsa, şehirde gezintiye çıkıyordu. Kimi zaman nehre çıkarıyordu onu bu yürüyüşler, kimi zaman da Lüksemburg Bahçeleri'ne; daha da ileri gittiğinde, eskiden *Cime-*

* (Fr.) Sokak. (ç.n.)

tière du sud adıyla bilinen, Baudelaire'in de gömüldüğü Montparnasse Mezarlığı'nda buluyordu kendini. O gün enikonu iyi ya da maceraperest hissediyorsa nehri geçip rue du Temple'da ve Yahudi mahallesinde dolaşıyor veya otobüsle Pigalle'e gidip rue des Martyrs'den ve Boulevard de Montmartre'dan aşağı yürüyor, kapalı çarşılarından ve Palais Royal'in bahçelerinden geçip Louvre'u gördükten sonra nehir tarafına dönüyordu gerisingeri. Arada bir, o da pazar günleri, metroya binip Porte de Clignancourt'daki bitpazarına gidiyor, deri ceketten *art deco* abajurlara, Normandiya kırsalındaki çiftlik evlerinde asırlara göğüs germiş devasa mutfak masalarından göçmüş gitmiş Afrikalı kralların tören kıyafetlerine kadar her şeyi alabileceğiniz bu acayip, gerçekdışı gecekondu mahallesinde geziyordu; bir seferinde Benjamin Britten'la Peter Pears'ı kireçtaşından yapılmış yeşil, kocaman bir Şiva penisini kurcalarken görmüştü burada.

Evine yakın bir bistrodaki rezervasyonuna yetişecek şekilde, saat yedi buçukta dönmüş oluyordu hep. Önüne ne konursa yiyor, hesabı ayda bir sorgusuz sualsiz ödüyordu. Yemekten sonra eve dönüp biraz kitap okuyor ya da müzik dinliyordu. İyi bir erken dönem müzik koleksiyonu vardı, özel zevklerinden biriydi bu koleksiyona eklemeler yapmak –Harnoncourt'a ve Concentus Musicus Wien'e hayrandı en çok da, Monteverdi'nin *Orfeo*'sunu yorumladıkları muhteşem kaydı çok sık dinliyordu, Haberci rolünde büyüleyici Jeanne Deroubaix:

A te ne vengo, Orfeo,
Messaggiera infelice,

Di caso più infelice e più funesto:
La tua bella Euridice...

Sana geliyorum, Orpheus,
Ben, talihsiz bir haberci
Daha talihsizi, daha trajiği şimdi:
Eurydike'n, o güzeller güzeli...

Konserlere de gidiyordun bazen, diye araya girerdi karısı –yani ikinci karısı. Bu müdahaleler adamın işine geliyor gibiydi; söylevine katmakta ustaydı, temasını geliştirmek için sıçrama tahtası niyetine kullanıyordu bunları.

Gidiyordum, diye devam ederdi, ama öyle sık değil; konserler pahalıydı, üstelik, Londra'dan sonra, Paris'te canlı müzik hemen her defasında hayal kırıklığıydı.

Burada da çok dinliyoruz, derdi karısı, raflardaki sıra sıra plakları gösterip. Hafta sonlarını onlarla birlikte geçiren dostlarıyla ara ara Abergavenny'nin tepesinde yükselen Black Mountains'taki tadil edilmiş çiftlik evlerine uğrayan komşuları, kusursuz ses sistemlerinde Barok müzikle geçen bir akşamın keyfini çıkarırdı. Karısı, gür kızıl saçlarını başının tepesinde toplayan eli yüzü düzgün bir kadın, ona plakları hürmetkâr bir edayla uzatır, bunu yaparken özel bir bezle tozlarını alır, ama son hamleleri –plağı döner tablaya koymayı, düzeneği harekete geçirmeyi, iğneyi usulca indirip kapağı kapatmayı– kocasına bırakırdı.

Ben öyle cahilim ki, derdi karısı. Onunla tanıştığımda *saraband*'in* bileğe takılan bir şey olduğunu sanırdım.

* 16. yüzyılda gitar ve kastanyet eşliğinde yapılan bir İspanyol dansı ve bu dansın müziği. (ç.n.)

Senin de başka vasıfların vardı, derdi o, gülümseyerek.

Ama klasik müzik zevki bunlardan biri değildi, derdi kadın.

İki albüm arası, Paris yıllarından bahsederdi sık sık. İlk karım öldükten sonra, derdi, en çok ihtiyaç duyduğum şey yalnızlıktı. Olup bitenler üzerine düşünüp efkârlanmak istediğinden değil, yalnız kalmak istiyordu sadece. Lüzumundan fazla iş alıyordum sanırım, derdi, ama bir kitap bittiğinde beni bekleyen başka bir kitap olduğunu bilmeye ihtiyacım vardı galiba, sonra bir kitap daha.

Kimi zaman, bahar ve yaz sabahlarının erken saatlerinde, ılık seramik demliğin şişkin göbeğine alabildiğine usul değdiğinde, olağanüstü bir huzur ve esenlik hissiyle doluyordu içi.

Yalnız olmasaydım böyle anları hiç bilmeyecektim, derdi. Ve, nihayetinde, insanın hatırlayıp baş tacı ettiği anlar bunlar değil miydi?

O günlük işini bitirip de şehirde dolaştığı ikinci vakitlerinde, boğulma fantezileri kuruyordu kimi zaman; nehrin kıyısında ya da üstündeki köprüde, belki de oradan geçen bir teknenin güvertesinde irkilmiş yüzleri tüm canlılığıyla görüyordu hayalinde, sonra su üzerine kapanıyor, o usul usul batıyor, belki parmakları ufak ufak gevşiyor ya da vücudu cenin gibi sımsıkı kıvrılıp nehrin kumlu dibinde huzur içinde salıyor akıntıyla.

Bu tip hislerin nevrotik, hatta tehlikeli olduğunun farkındaydı, ama yok yere canını sıkırmıyor, hepten bertaraf etmeye çalışmaktansa kendini bunlara bırakmanın daha iyi olacağını hissediyordu. Herkesin bir fantezisi vardı ne de olsa. Tek bir hayatın içinde pek çok hayat vardı. Alternatif hayatlar. Kimi deneyimlenen, kimi hayal edilen. Biyografilerin, romanların absürdlüğü de burada, derdi. Biz doğum-

dan erginliğe, erginlikten ölüme bir rüyadaymışçasına ağır ağır ilerlerken, üzerimize gölgesi düşen bu alternatif hayatları hesaba katmamalarında.

Abergavenny'nin tepesinde yükselen Black Mountains'taki tadil edilmiş çiftlik evlerinde, karısı –yani ikinci karısı– onları görmeye gelen konu komşularına soğuk beyaz şarap ikram eder, kadehlerin uzun boylu boş kalmamasına özen gösterirdi.

Rue Saint Julien'deki basamakları tırmanırken alternatif hayatları düşünürdün, derdi karısı. İnerken onları düşünürdün yine.

Merdivenler fanteziye kapı açar, derdi o da. İnip çıkmak serbest akışa bırakır zihni. Ne kadar sık inip çıkıyoruz hayatımızın merdivenlerinden, derdi. Piyanonun gamlarında iner çıkar gibi.

Ve hep başında şapkasıyla, derdi karısı.

Evet, başımda hep şapkamla.

Görüyorsunuz ya, derdi, alışkanlıklarına bağlı bir adamım ben. Daha eski bir kuşaktanım. Çıplak hissederdim kendimi şapkamla kravatım olmadan.

Barok süitin yemekten sonra ikram edilen süslü bir yiyecek olmadığını açıklamak zorunda kalmıştı bana, derdi karısı ağız dolusu kahkahasıyla.

Senin de başka vasıfların vardı, derdi o.

Karısı hayatını kolaylaştırıyordu hiç şüphesiz, her istediğinin olması, gündelik hayat teferruatının canını sıkırmaması için gereken her şeyi yapıyordu. O da, kendi payına, karısına saygı gösteriyor, onun rızası olmadan adım atmıyor, ne zaman yorulduğunu ve yatmaya gideceğini, ne zaman acıkıp yemek yiyeceğini karısı söylesin istiyordu. Eş

dostları Abergavenny'nin tepesindeki evlerinden yayılan ahenk ve esenlik hissi üzerine yorumlar yapıyordu.

Paris'teki o ufak dairesinde mutluydu bir bakıma. Çalışma masası tavan penceresinin altındaydı ve çalışırken güneşin başının tepesini ve boynunu ısıttığını hissediyordu. Sabahın ilk demlerinin sessizliğinde fincanına çay koyarken bütün varoluş bu tek olayda toplanıyormuş gibi geliyordu bazen ona. Bundan büyük mutluluk dileyebilir miydi bir insan?

Öte yandan, derdi, elinde bir kadeh soğutulmuş beyaz şarapla geniş salonun ortasında dikilirken, aslında nasıl hissettiğimizi biliyor muyuz her zaman?

Bazı zamanlar, diyordu, çevirdiğim romanların sıkıcılığı ve gerçekdışılığı fazla geliyordu. Böyle zamanlarda öğle arasına kadar çalışmaya devam etmek için muazzam bir çaba göstermesi gerekiyor, hatta bazen öğleden sonra mesaisini göze alamıyordu. İşte o anlarda, diyordu, o birbirinin aynı uyduruk olay örgülerine sahip birbirinin aynı uyduruk romanları çevirmeye oturduğumda, boğulup ölüyormuş gibi hissediyordum kendimi.

Deli gibi çalışıyormuşsun, derdi karısı. Kimse o kadar saat çalışamaz, hem de her allahın günü, hiç tatil yapmadan. Çevirinin gerektirdiği türden zihinsel bir çabayla, olmaz.

Sayfaya bakıyordum boş boş, diyordu o, kelimeler hiç bir anlama gelmiyordu artık. Sabah sekizde öyle kolay ve zevkli görünen şey, birkaç saate kalmadan katlanılmaz bir hal alıyordu.

Müthiş bir görev bilincin varmış, derdi karısı. Hangi çevirmen böyle köle gibi çalışır? Hangi çevirmen cezalandırır kendini senin yaptığın gibi?

Hepsi, derdi. Yayıncıların ödediği paraya bakarsan başka şansımız yok.

İyi de o çevirmenler aile geçindiriyorlar. Karınlarını doyuracak çocukları var.

Orası öyle, derdi.

Arkadaşları bu muhabbetlere alıştı, Paris hikâyelerini yalnız anlatamadığını, karısının müdahalelerini aradığını biliyorlardı; gerçek bir diyalog girişiminden ziyade koro gibi iş görüyordu bu sözler; öyle çok tekrarlanmışlardı ki, ikisi de ne söylediğinden bihaberdi artık sanki.

Aman yanlış anlamayın, derdi. İş seviyordum. Her şeyi kendi meşrebimde, kendi mekânımda, kendi zamanımda yapıyor olmak hoşuma gidiyordu. Tavan penceresinin altındaki çalışma masama oturduğumda odadaki huzur hissi hoşuma gidiyordu. İşe koyulmadan önceki ritüelim, kalem-lerimin ucunu açıp talaşını elimle çöp sepetine sürmek, halihazırda çevrilmiş sayfalardan olma yığını hafifçe masaya vurup kâğıtların kenarlarını bir hizaya getirmek hoşuma gidiyordu. Sandalyemi masaya bacaklarımın masanın altına tam sığacağı kadar çekmek hoşuma gidiyordu. Lambanın ışığını üzerinde çalıştığım kitabı ve önümdeki taze beyaz kâğıtları aydınlatacak şekilde ayarlamak, odanın geri kalanını yarı karanlıkta bırakmak hoşuma gidiyordu. Kalemimi kâğıda götürürken bakışlarımı son cümleye çevirip de orada şekillerini almış, anlamlarını bulmuş kelimeleri gördüğüm ânı seviyordum.

Bir tek çevirdiğim metnin anlamı zihnime nüfuz etmeye başladığında, diyordu, devam etmekte güçlük çekiyordum. Her cümle kendi başına, kendine has bir problem, bir zora davet gibi görünebildiğinde, iş sadece katlanılır değil,

basbayağı zevkliydi. Ancak, istemedenden de olsa, önündeki romanın üslubuna ve konusuna odaklanmaya başladığında dert oluyordu ona bu iş.

Hep aynı karakterler, diyordu. Aynı hikâyeler. Hayatta hiçbir karşılığı görülmezken ardı ardına bir yığın romanda tekrar ediyordu bunlar; yazar ister geçkin bir adam olsun, ister gençten bir kadın, ister başarılı olsun, ister hiç duyulmasın adı sanı, sanki hayat eline kalem alan yahut daktilonun başına geçen herkesin nazarında birden altı karakter, beş olay örgüsüne indirgeniyor, yazarların gündelik hayatlarında hiç kuşkusuz gayet güzel farkında oldukları sonsuz bir çeşitlilik onlar o uğursuz masalarına oturur oturmaz bunlardan ibaret kalıyordu. Böyle zamanlarda bedeni isyan ediyordu giriştiği işe, bunun bir parçası olamazmış, asla olmayacakmış gibi. Nefes almakta güçlük çekiyor, giderek kısalan aralıklarla ayaklanıp odasında mekik dokumaya, yüzüne su çarpmaya, tavan penceresinden Paris semasına bakmaya ihtiyaç duyuyordu.

Bazen de, çalışma masasında dört saatten fazlasını kaldıramadığı kötü günlerde, hiçbir istikamet ya da hedef gütmekten nehri geçip şehrin doğu ve kuzey mahallelerinde dolaştığı oluyordu. Kimi zaman ayakları kuzeydeki Père Lachaise Mezarlığı'na götürüyordu onu, mezarlıktaki bazısı taştan yapılmış nöbetçi kulübelerinden fazlasına benzemezken bazısı *art nouveau* fantezilerden fırlamış gibi görünen, ama neticede hepsi rahmetlinin ya da ailesinin servet ve saygınlığına tanıklık etmesi niyetiyle dikilen olağanüstü anıtlar her zaman, hiç şaşmadan sakinleştiriyordu onu. Uzun sokaklarda avare avare yürüyüp aklına esince ara yollara sapıyor, bu medeni nekropoliste kendini garip

bir şekilde evinde hissediyordu. Sonrasında, eğer hava da soğuksa, katı alışkanlıklarını kırıp kendine bir tek viski ya da sıcak çikolata ısmarlamak üzere yakındaki bir bara giriyordu.

Diğer zamanlar Lüksemburg Bahçeleri'ne kadar yürüyordu ancak, orada kendine sessiz sakin bir köşe buluyor, ağaç altı bir banka uzanıp gözlerini yumuyordu. Bazen uyuyakalıyordu böylece, ama sonra bir suçluluk tortusu ya da savunmasızlık duygusuyla irkilerek uyanıveriyor, hemencek doğruluyor, bir an için zamanını, zeminini şaşıırıyordu çarpan kalbiyle. Bir pazar ikindisi Putney Heath'e mi gelmişti veya Galler'deki kireçtaşı mağaralarını mı keşfe mi çıkmıştı okul gezisinde? Yoksa Littlehampton'daki çakıl sahile mi uzanmıştı bir yaz günü?

Yine böyle, uyanıp da açık havada uyuyakalmanın tehlikesine hükmettiği bir seferinde, ekose takım giymiş, orta yaşlı, üstü başı pislik içinde, kese kâğıdından sandviç yiyen bir adam onu izliyordu yakındaki bir banktan. Güneş garip şeyler yapar insana, demişti adam. Sandığın kadar uzak bir ihtimal değil bu. Ucundan kıyısından bir şans vermeyegör, aklını alır. Aklını bir aldı mı da, demişti sağ elini yumruk yapıp yumruğuna bakarak, bir daha asla bırakmaz. Ama asla.

O gün uyurken güneş ona canice bir şey yapmış gibi gelmişti sahiden. Şapkası bankın altındaki toz toprağa düşmüş, yüzü kızarmış kaşınıyordu. Kalbi ağır giysilerinin altındaki göğsünde anormal bir şiddetle çarpıyordu ve tuhaf bir his vardı midesinde, aynı anda hem boş hem de şişti sanki. Ama yakındaki bir çeşmede yüzünü yıkadıktan, saçını tarayıp şapkasını geri taktıktan sonra nere-

deyse normal hissetti yeniden. Dönüp kendisiyle konuşan adama baktı, ama hâlâ aynı yerde oturmasına, hâlâ ona bakmasına, bu esnada sandviçini hâlâ düzenli ve mekanik hareketlerle ağzına getirip götürmesine, ısırp çiğnemesine rağmen, hiçbir tanıma emaresi, daha az önce ona hitap ettiğini teslim edecek bir baş selamı bile gelmedi adamdan.

Böyle günler, öte yandan, enderdi. Çoğu zaman üzerinde hiç düşünmeden sıkı sıkıya bağlı kalıyordu rutinine: Kalk, tıraş ol, giyin, Panthéon, kahvaltı, çalış, basamaklar, kahve, alışveriş, öğle yemeği, basamaklar, çalış, çay, basamaklar, akşam yemeği, basamaklar, müzik, Panthéon, banyo, yatak. Oldum olası alışkanlıklarına bağlı bir adamdım ben, derdi, ve Putney'de ilk karısıyla –sessiz sakin, nazik, tertipli bir kızdı (ve ikisi de çocuk sayılırdı daha)– geçirdiği yıllar pekiştirmişti basit ve düzenli bir varoluşa meylini.

Düzenin kıymetini bana o öğretti, derdi karısı –yani ikinci karısı. Onunla tanışmadan önce darmadağındım ben. Aklım bir karış havadaydı sürekli.

Senin de başka vasıfların vardı, derdi o.

Ama düzen bunlardan biri değildi. Hem de hiç. Düzen bunlardan biri değildi.

Bazı günler kendini daha bir ele veren belli belirsiz bir aksanı vardı bu kadının; hafiften yersiz kaçan ya da tedavül den uzun zaman önce çıkmış tabirler kullanma alışkanlığı da anadilini konuşan insanlardaki dili kaydetme içgüdüsüne sahip olmadığına işaret ediyor gibiydi. Ama o heykelsi duruşundan, uzun ve uçuşkan kuşamından, asil başında öylesine zahmetsizce topladığı o güzelim kızı! saçlarından kim etkilenmezdi ki?

Bir içkiliğine uğrayanların bazısı basit bir öğle yemeğine buyur edilirdi kimi zaman. Misafirler kalın camlı geniş pencereden dışarıyı izleyip düşük perdeden sohbet ederken o sofrayı kurar, karısı da –yani ikinci karısı– yemeğe son dokunuşlarını yapardı, hep birlikte odanın alameti farikalarından olan kaliteli meşeden yemek masasına geçmeden önce.

Onu eski günlerden tanıyan arkadaşları, iki karısı arasındaki tekinsiz benzerliğe dikkat çekerti.

Bir değışiklik istedim sadece, derdi, zamana iyileştirme işini yapması için bir şans vermek istedim. Bu yüzden taşınmıştı Paris'e. Altına çalışma masasını koyduğu tavan penceresi ve eğimli tavanıyla, Panthéon'a çok yakın o tavan arasında uyanma hissini zevkle anımsıyordu.

Dünyayı keşfetmek yalnızlık ister, diyordu, Brecon Beacons'a nazır muhteşem manzarasıyla geniş salonlarında döner tablanın önünde diz çökmüş, pikabın iğnesini plağa indirirken.

Io la Musica son, ch' ai dolci accenti
So far tranquillo ogni turbato core,
Et or nobil ira et or d'amore
Poss'infiammer le più gelate menti.

Müziğim ben, onun ki tatlı tonları
Yatıştırabilir her dertli kalbi
Ve asil bir hiddet ya da aşkla
Tutuşturur en soğuk zihni.

Çiftlik evi on sekizinci yüzyıl eseri idi ama, bu tip yapılar da hep olduğu gibi, geleneksel tarzı kesin bir tarih

belirlemeyi güçleştiriyordu. Önceki sahipleri evi modernleştirmiş ve şimdi salonun bir duvarını boydan boya kaplayan, vadinin üzerinden ilerideki dağlara bakan kalın camı takmışlardı. Bir pazar sabahı ya da, ara ara, cumartesi akşamları, on on beş kişinin bir şeyler içmek üzere onlarda toplanması alışıldık bir sahneydi –konukları orada yaşayan avukatlarla öğretmenler, emekli memurlar ve civarda tatil yapmak üzere ev kiralayan Londralı hukukçularla Oxfordlu öğretim görevlileriydi çoğunlukla. Yazın perdeler hiç kapanmazdı, güneşin son ışıkları huzur dolu vadiden usul usul çekilirken manzarayı izlerlerdi beraber.

En büyük zevki, derdi, işe koyulduğu ilk saat, yediyle sekiz çeyrek arası verirdi. Bu saatte en çetrefil cümleler bile İngilizce biçim ve ritimlere zahmetsizce oturuyor, çevirdiği kelimelerin anlamlarından çok bir makine gibi tıkr tıkr işleyen kendi bilincine varıyordu o da, iki dil ve kültür arasındaki kaçınılmaz eşzamansızlıktan doğan problemlere en makul çözümleri bulma becerisinden sessiz bir haz alıyordu.

Kaygıya yenik düştüğüm yegâne dönemler, diye hatırlıyordu, bir kitabın sonunun görüldüğü ama sonraki kitabın sözleşmesinin netleşmediği günlerdi. Bereket, işinde öyle iyiydi, öyle hızlı ve verimli çalışıyordu ki nadiren oluyordu bu. Çeviriyi bitirip daktiloya çekilmiş metni göndermeye hazır olduğunda, önceki aylarda verdiği emeklerin meyvesi, başka bir kitap, masasında ilk sayfasından açılmaya hazır, yeni ve parlak, bekliyor olurdu çoğu defa.

Plan yapmıyordu hiç, her günü geldiği gibi kabul etmekten memnundu. Hayatta bazı zamanlar vardır, diyor-du, günü kotarmak kendi içinde bir başarıdır.

Ve basamaklar iyi geliyordu. Rue Saint-Julien'den çıkmak, rue L.ucrece'ten inmek. Bu yüzden eve aynı yoldan gidip gelmeye özen gösteriyordu hep. Altmış yedi basamak, diyordu. Hepsini ezbere biliyordu, gözlerini bağlasalar inip çıkabilecek hale gelmişti bir süre sonra. Merdiveni çıktığında küçük stüdyo dairesi onu karşılamak için öne eğiliyordu sanki, kendini, daha oradan, marketten aldığı bir iki öteberiyi yerleştirirken, ısıtıcıya su koyar, suyun kaynamasını izlerken ya da küvetinde tembel tembel uzanmış Monteverdi dinlerken görebiliyordu –küvet o yıllarda Paris'te şaşırtıcı bir lükstü ve daireyi tutmaktaki ısrarının sebeplerinden biriydi aynı zamanda.

Io la Musica son, ch'ai dolce accenti
So far tranquillo ogni turbato core.

Banyonun penceresi yoktu ve havalandırma çalışmıyordu. Pençeli ayaklarıyla antika küvet mekânın büyük kısmını kaplıyordu. Stajyer avukat ve amatör bir kemancı olan ilk karısıyla birlikte yaşadıkları Putney'deki evlerinin gömme küvetli, dar ve uzun bahçeye bakan büyük pencereli banyosundan çok farklıydı burası. Yatmadan önce kendini yavaşça sıcak suya bıraktığında ve buhar alçak tavandan geri dalgalandığında, iyice huzurlu hissediyordu. Bir günün daha üstesinden gelmenin verdiği basit tatminden öte bir şeydi bu. Olumlu bir şeydi, kalbini kımıldatan, tarife gelmeyen. Sabunlu suyun içinde uzanırken, yarı açık kapıdan gelen *Orfeo* nağmeleri eşliğinde –

Et or di nobil ira et or d'amore
Poss'infiamar le più gelate menti –

gözlerini kapatıp kendini tam uykuya sayılmasa bile gündeliktekinden çok farklı bir hale bırakıyordu.

Putney'deyken işten dönen karısını beklemek üzere metro istasyonuna yürürdü çoğu defa. Hava güzelse Putney Bridge istasyonunda buluşur, sonra birlikte, el ele, yaya köprüsünden Deodar Yolu'na geri yürür, muntazam çimeni, nehre paralel, çınarlı ve geniş yollarıyla akla İngiltere'den çok Kıta Avrupası'nı getiren küçük ve sevimli Wandsworth Park'tan geçmek için yolu biraz uzatıp Oxford Caddesi'ne girer, Upper Richmond Yolu üzerinden Carlton Sokağı'na çıkarlardı. Kimi zaman, onlar köprüden geçerken, ördekler V şeklindeki sürüleriyle avazları çıktığı kadar vaklayarak uçardı tepelerinden; bir seferinde dokuz kuğu kanatlarıyla havayı gök güröldercesine seslerle dövdüğünde köprüde olmak talihine ermişlerdi; öyle alçaktan uçmuştu ki kuğular, elini uzatsa kuşların ayaklarına dokunabilirmiş gibi hissetmişti adam.

Sesleri hiç çıkmadı aklımdan, derdi. Bugün bile duyabiliyorum onları.

Doğa hep etkiler onu, derdi karısı –yani ikinci karısı.

Sahip olduğumuz tek dünya bu, derdi o. Ne kadar olağanüstü olduğunu fark edebilmeliyiz.

Görüyorsunuz işte ne demek istediğimi, derdi karısı.

Yakın zamanda aldıkları Galler'deki tadil edilmiş çiftlik evlerinin salonu güneye, güneydeki geniş vadiye bakıyordu ve yaz akşamları güneş eğik ışıklarıyla odayı tararken ziyaretçiler kalın camlı pencerenin önüne toplaşıp manzaraya iltifatlar yağıdırıyorlardı.

Biz yapmadık, derdi karısı –yani ikinci karısı. Evi aldığımız insanlar yapmış değişikliklerin çoğunu. Aslına bakarsa-

nız, diye devam ederdi, ön cephenin simetrisini bütünüyle mahvetmişler bu şekilde. Bu eski evler bu ebatta pencereler için tasarlanmamış sonuçta. Bazen düşünüyorum da, diye eklerdi, belki de eskisine daha yakın bir hale getirmeliyiz.

Ama sonra herkes pencerenin bu şekilde harika olduğunu, eğer görülecek bir manzara varsa görülmesine imkn tanımak gerektiğini söylerek onu teskin ederdi.

Ah, ben zaten seviyorum bu halini, derdi karısı. Hatta hence muhteşem böyle. Ama o bunun evin karakterini yok ettiğini düşünüyor. Zevk sahibi bir kocanın olması böyle bir şey işte. Ben hiçbir zaman zevkli biri olmadım, derdi. şimdi olmaya başlarsam da garip kaar doğrusu.

Senin de başka vasıfların vardı, derdi o, gülümseyerek.

Birbirlerine asla isimleriyle hitap etmiyorlardı. İki de o diye bahsediyordu birbirinden daima. Arkadaşları yalnızken de aynı formülü kullanıp kullanmadıklarını merak ediyor, ama hiçbiri onları bu soruyu soracak kadar yakından tanımıyordu.

Putney'de ilk karısıyla birlikte yaşadıkları ev, sonundan yeraltı metro hattının geçtiği uzun ince bir bahçeye açılıyordu –hat orada yerin “altında” değil, üstündeydi gerçi. Bahçeden bakınca East Putney istasyonunun platformu görülebiliyordu ve yağmurlu günlerde platformun girişine yürüyüp karısını bekliyordu. Bazen de Queen Elizabeth Hall veya St John's Smith Square'da buluşmayı kararlaştırıyor, konsere girmeden önce mahzendeki kafede bir şeyler atıştırıyorlardı.

Erken dönem müziğin yeniden canlanması, derdi, karısıyla –yani ikinci karısıyla– birlikte yakın zamanda aldıkları Abergavenny'nin üstünde yükselen Black Mountains'taki

evlerinin salonunun ortasında dikilirken, antika merakı gibi görülmemeli. Batı müziğinin doğasına bakışımızdaki köklü bir devrimden kaynaklanıyor bu aslen. Beethoven'ın Dokuzuncu Senfonisi, on dokuzuncu yüzyılın çoğu bestecisi ve konser müdavimi, günümüzde de halkın büyük kısmı için olduğunun aksine, bütün müziklerin öykünmesi gereken ideal değil artık. İşin aslı, derdi, gerçek müzikseverlerin nazarında bir sapma, yirminci yüzyılın ikinci yarısında bizim perspektifimizden bakıldığında, giderek daha da *cul de sac* gibi görünen bir akımın vardığı son nokta bu parça.

Bu makamdan konuşmaya başladığında çok az kişi takip edebiliyordu söylediklerini, ama bu şekilde hitap edilmekten hoşnutluk duyuyorlardı, gönülleri okşanıyordu. Ayrıca, biliyorlardı ki, karısı hemen karşı atağa geçecekti.

Beklentileri boşa çıkarmazdı kadın. Onunla tanışmadan önce bütün klasik müzik bilgim, derdi, *Carmen* ve *La Bohème*'in en bilindik parçalarından ibaretti. Barok ve Rönesans dönemlerinden zevk almayı bana o öğretti.

Senin de başka vasıfların vardı, derdi o.

Belki vardı, diye cevap verirdi karısı, ama klasik müzik zevki bunlardan biri değildi.

Onu eski günlerden tanıyan arkadaşları iki karısı arasındaki tekinsiz benzerliğe dikkat çekiyordu sık sık; iki kadının, saçları hariç, fiziken birbirine hiç mi hiç benzememesi bu benzerliği daha da dikkat çekici kılıyordu.

Erken dönem müziğe duyduğu tutkuyu komşu ve ahbablarının çoğu paylaşıyordu. Yine de, dinlemeye hazırdı hepsi. Karısı –yani ikinci karısı– onları nasıl ağırlayıp rahat ettireceğini bildiğinden, dağlardaki bu eski, tadil edilmiş

çiftlik evinde oturmak, kaliteli şaraplar yudumlarken önlerinde uzanan dalgalı tepe ve vadileri izlemek bir zevkti. O da çoğunlukla Paris yıllarından dem vururdu bu esnada.

Paris de değişiyor, derdi. Yakında o eski köy havasını yitirecek ve diğer şaşaalı başkentlerden, turist mıknatısı mekânlardan, çocuksuz zenginlerin oyun parklarından farkı kalmayacak. Öte yandan, derdi, insanlar Paris için aynı şeyi yüz yıldır söylüyor ve fakat Paris hâlâ bir harika, dünyanın büyük şehirleri arasında ayrıksı bir yeri var. Haussmann yeni bir Komün kurulacak olduğu takdirde asker derhal yetişip müdahale edebilsin diye tasarladığı dev bulvarlarını geçirmek üzere nehrin sağ yakasını dümdüz ettiğinde de, Fransa sömürgelerden elini çekip Vietnamlı ve Cezayirli akını şehrin kendine has Fransız dokusunu tehdit eder gibi görüldüğünde de aynı şeyi söylemişlerdi. Daha da uzun süre söyleyecekler. Ama Paris gömecek hepsini.

Bununla beraber, ilk karısının ölümünü izleyen o yalnız yıllar boyu yürüdüğü yegâne sokaklar eski Paris'in zarif sokakları değildi yalnızca. Kimi zaman otobüse atlayıp şehrin kuzeyinde ve doğusunda kalan, yoksulluğun vurduğu varoşlara gidiyor ya da Porte d'Italie'yle Porte d'Orleans'ın etrafındaki silik sokaklarda başıboş dolaşarak teselli buluyordu. Hayatın belli dönemlerinde ihtiyacınız olan şey, derdi, dört bir yanınızda bir şeyler olup bittiği, insanların kendi hayatlarıyla iştigal ettiği, dışarıda var olmaya devam eden ama sizin hakkında hiçbir zaman hiçbir şey bilmeyeceğiniz bir dünya olduğu hissidir sadece. Neden bilmiyorum, derdi, ama bu bilgi sıkıntılı ruha ilaç gibi gelir.

Eğer bir sebepten –yağmur veya soğuk yüzünden ya da sırf tembellikten– akşamüstü yürüyüşe çıkmazsa gece uyu-

makta güçlük çekiyordu. Orfeo'dan parçalar yahut da du Bellay'nin *Les Regrets*'inden dizeler kafasında yüzüyordu; *Regrets*'i *quais*'de* sıralanan o küçük tezgâhlarda bulmuştu ikinci el, nispeten azimli anlarında eğlencesine çevirmeye kalkışmıştı hatta:

La Muse ainsi me fait sur ce rivage,
Où je languis banny de ma maison,
Passer l'ennuy de la triste saison
Seule compagne à mon si long voyage.

Veya:

On dit qu'Achille en remaschant son ire
De tels plaisirs souloit s'entretenir
Pour addoucir le triste souvenir
De sa maistresse, aux fredons de sa lyre.

Ya da:

De quelque mal un chacun se lamente,
Mais les moyens de plaindre son divers:
J'ay, quant a moy, choisi celui des vers
Pour desaigrir l'ennuy qui me tormente.

Yataktan kalkıp masasının başına geçme, dizeleri beşli ölçüye uydurmayı deneme fikri cazip gelse de ("Böyle yaptı Esin Perisi bu yabancı kıyıda / Orada mahsur, evimden sürülmüş bana..."?) bu ayartıya karşı koyup gözlerini sım-

* (Fr.) Nehir kıyısı. (ç.n.)

sıkı kapamaya devam ediyor, çitlerden atlayan koyunları, hatta bazen karısıyla –yani ilk karısıyla– birlikte Snowdonia'da yaptıkları kısa tatilin dönüşünde trenden gördükleri, bayır aşağı pürneşe koşan, koşarken birbirine toslayan koyunları sayıyordu. Ama dizeler bir türlü rahat bırakmıyordu onu ("Derler ki Aşil, hiddetini tartarken, / Uğraşırdı bu gibi oyuncaklardan keyif almaya / Sevgilisinin verdiği hazların anısına / Tat katardı lirini çalarken."?)

Karısının işi beşte biter, o da evden çeyrek geçe çıkarsa Putney Bridge istasyonunda çok beklemeyeceğini bilirdi. Bu sadece karısının ofisten sonra provalar için Holborn'daki arkadaşının evine gitmediği güzel günlerde böyleydi tabii. Kadın mükemmel bir amatör kemancıydı ve kocasıyla birlikte çalamamak azaptı onun için. Ne var ki adamın enstrüman çalmayı öğrenmeye fırsatı olmamıştı ve karısı onu tam nasılsa öyle sevdiğini, başka türlü kabul etmeyeceğini söyleyerek rahatlatıyordu.

Kimi zaman evden biraz daha erken çıkıp elindeki kitabı değiştirmek için Disraeli Yolu'ndaki halk kütüphanesine uğruyor veya yolunu uzatıp semtin köhnemiş sinemasında hangi filmin oynadığına bakmak üzere Upper Richmond Yolu'ndan geçip film ilgisini çekerse ertesi akşamüstü izliyordu. Karısıyla konuşmuyor, hatta öpüşmüyorlardı bile dönüş yollarında, sadece el ele tutuşup yaya köprüsünden eve geliyorlardı yavaş yavaş; bazen de, yürürlerken, gözlerini kapatıp kendini kocasının rehberliğine bırakıyordu kadın.

Adam onu hiç mi hiç anlamadığını düşünüyordu kimi zaman. Karısı yanındaydı ama yanında değildi aynı zamanda. Onu tutuyor ama tutmuyordu aynı zamanda. Birlikte

yürürlerken, el ele, bir yabancıyla yürüyormuş gibi hissediyordu bazen.

Çeviriden eline geçen kıt meblağa ek olsun diye İngilizce özel ders vermeyi denemişti. Karısının ofisinden biri kızlarına öğretmen arayan bir ailenin numarasını vermişti. Zengin, Yunan bir aile, Harley Street'te yaşayan armatörler. Hizmetçileri kahveyle baklava getirmiş, anne de özel öğretmene ondan ne istediklerini izah etmişti. Benim Lula'm çok zekidir, demişti kadın. Üniversiteye gitmesini istiyoruz. Ama ders çalışmak zor geliyor kızıma. Onun yaşında anlaşılır tabii. Ben de aynı onun gibiydim. İngiliz edebiyatına merakını kamçılacak birini arıyorum şimdi.

Elinden geleni yapacağını söylemiş, koltukta annesinin yanına kaykılmış baygın bir çiçeğe benzeyen kızı ölçüp biçmişti. Kız kayıtsız gözlerle karşılık vermişti bakışlarına.

Lise müfredatında Emily Dickinson vardı, bir hafta sonra işe koyulmak üzere evlerine tekrar gittiğinde oradan başlayabileceklerini düşündü bu yüzden.

"Çimenden Daracık Bir Adam"a bakalım, dedi.

Sonra bekledi ama oralı olmadı kız. Başını önüne eğmiş, masada oturuyordu tam karşısında.

Kitabın var mı? diye sordu.

Evet, dedi kız.

Nerede?

Yukarıda.

Getirmeni söylemiştim.

Kız üfleye püfleye ayağa kalktı, odadan çıktı ve bir iki dakika sonra geldi yanında kitapla.

Yine üfleyerek karşısına oturdu.

Hadi, dedi adam. Aç kitabını.

Kız muazzam bir çaba gösteriyormuş gibi açtı kitabı.

Buldun mu?

Başını iki yana salladı.

Arkaya bak, dedi. İlk dizelerin sıralandığı dizinden bulabilirsin.

Kendi kitabı önünde açık, bekledi.

Ee? dedi. Buldun mu?

Evet.

Oku öyleyse.

Kız başını eğip kitaba baktı.

Yüksek sesle, dedi.

Bekledi.

Hadi, dedi.

Hayır, dedi kız bir süre sonra. Sen oku. Ben okuyamam.

Elbette okuyabilirsin. Hadi.

Bekledi.

En sonunda: Peki. Ben okurum.

Kitabı önüne çekip okudu:

Çimenden daracık bir adam

Geçiyor zaman zaman

Karşılaştın Onunla –değil mi?

Bir anda kayboluyor ortadan.

Ne olabilir, diye sordu, bu dar adam?

Kız başı kitabına düşük oturdu.

Hadi, dedi, düşün.

Bilmiyorum.

Tahmin yürüt.

Bekledi.

Çimende dar bir adam? diye teşvik etti.

Kız içli gözlerle ona baktı.

Dar ne demek?

Böyle işte.

Adam ne demek?

Erkek yani.

Tamam. Çimenden geçen, dar, cinsi erkek bir şey.

Kız, gözleri masada, sessiz.

Lula, dedi. Böyle yaparsan pek yol alamayız.

Kız kıpırdamadı.

Lula, dedi.

Kız kafasını kaldırıp ona baktı.

Evet? dedi o.

Bunlar beni sıkıyor, dedi kız.

Sınavlarını geçmek istemiyor musun?

Kız omuz silkti.

İleride ne yapmak istiyorsun?

Bilmiyorum.

Öyleyse senin için yapabileceğim pek bir şey yok, değil mi?

Kız iri gözlerini ona çevirdi yeniden.

Pekâla, dedi adam. Bugünlük bu kadar.

Bu kadar mı?

Evet.

Anne salonda onu bekliyordu.

Nasıl geçti?

Bunu yapamam, dedi. İçinde hiç öğrenme isteği yok.

Ama üniversiteye gitmesi gerekiyor.

Adam omuz silkti.

Kızlar onun yaşında nasıl olur biliyorsunuz, dedi kadın.
O bekledi.

İyi, dedi kadın. Borcum ne kadar?

Bir sonraki öğrencisi Hampsteadli bir bankacının ufak tefek ve hararetli kızıydı.

Nerede okudun? diye sordu kız.

Oxford'da, dedi.

Hangi bölüm?

Söyledi.

Sevdin mi?

Fena değildi.

Ben Cambridge'e gideceğim. Cambridge'de düşünmeyi öğretiyorlar, Oxford'da kitap okutuyorlar sadece.

Kim dedi bunu?

İngilizce öğretmenim.

Nereden biliyormuş?

Cambridge'de okumuş.

Ama Oxford'da okumamış.

Mükemmel bir öğretmen o. Muhakemesine güvenim tam.

Babanın beni neden tuttuğunu anlamadım, dedi o. Ne yapmak istediğini çok iyi biliyor ve bunu kendi başına gayet güzel yapabilecek gibi görünüyorsun.

Eğitimime ne kadar para harcarsa sonucun o kadar iyi olacağına inanmış durumda çünkü.

Ama sen aynı fikirde değilsin.

Ben Marksistim.

O da ne demek şimdi?

Açıklamamı mı istiyorsun gerçekten?

Ben sana İngilizcede yardım edeceğimi sanıyordum.

Her şey birbirine bağlıdır, dedi kız.

Devam et öyleyse.

Ancak Paris'te başlamıştı müziği hakkını vererek dinlemeye. Bir zamanlar bir müzisyenle birlikte yaşamıştı elbette, hatta onunla konserlere bile gitmişti. Ne var ki onu ve arkadaşlarını prova yaparken dinlemeye heveslendirilmiyordu, çünkü, karısının dediği gibi, kuartet çalmak arkadaşlar arasında ve kendi uğruna yapılan bir şeydi, yani müzikle bilfiil uğraşmayan biri bir şey çalmadan öylece oturup dinleyecek olursa bütün atmosfer değişirdi. Yani, her günün akşamı sallanan koltuğuna kurulup gözlerini kapayarak müziğe kesildiği bu yoğun dikkat, onun için yeniydi tümüyle:

Tu se'morta, mia vita, ed io respiro?

Tu se' da me partita

Per mai più not tornare, ed io rimango?

No...

Sen öldün, hayatım, ve ben nefes alıyorum, öyle mi?

Bırakıp gittin beni

Hiç dönmemek üzere, kalmışken ben, öyle mi?

Yo...

Monteverdi'nin basit basit akan dizelerinin insanı bunca etkileyişi, geçmiş bir hayalin hem sevincinden hem kederinden, hem acısından hem tatlılığından olma garip bir duyguyla içine işleyişi tam bir gizemdi onun için:

N'andrò sicuro a'più profondi abissi,

E intenerito il cor del Re dell'ombre,

Meco trarrotti a riveder le stele,
Oh, se ciò negherammi empio destino,
Rimarrò teco, in compagnia di morte
Addio terra, addio cielo e sole, addio.

Dipsiz çukurların en derinine ineceğim,
Karanlıklar Kralının yüreğini yumuşatıp,
Seni benimle yıldızları görmeye getireceğim yine;
Olur da kem bir talih esirgerse bunu benden,
Ölülerin refakatinde kalacağım ben de seninle.
Elveda dünya! Elveda gökle güneş, elveda size!

Akşam yemeğini aceleye getirmezdi, yerken ya gazete okur ya diğer yemek yiyenleri izlerdi, sonra ufak dairesine çıkan basamakları tırmanır, kalan vakti kitap okuyarak ya da Monteverdi dinleyerek geçirirdi, önce köşedeki sallanan koltuğunda, sonra küvette uzanarak, banyo kapısı açık, buhar tavandan gerisingeri yere dalgalanırken, havalandırma uzunca bir zamandır çalışmıyordu çünkü, ev sahibini de ara ki bulasın.

Sen öldün, ey hayatım, ve ben nefes alıyorum, öyle mi?
Bırakıp gittin beni
Hiç dönmemek üzere, ve ben kaldım, öyle mi?
Yo...

Geniş, eski moda küvete uzanmayı seviyordu, ayakları, buhardan zor görünen iki mor yumru, küvetin tıkacına düz dayalı. Bonnard'ın karısı Marthe'ı küvette yatarken resmettiği o büyük tabloları düşünüyordu, banyonun fayansları ne

kadar canlıysa, suda yüzen kadın o kadar ölü sanki. Neden bunca etkiliyordu bu tablolar onu, hele ki ön-Raffaellocular-dan birinin –Millais miydi, yoksa Burne-Jones mu?– boğulan Ophelia'yı çizdiği, sözümona Tate'in en meşhuru olan dev resim üstünde hiçbir iz bırakmazken? Ön-Raffaelloclu ressamın tüm çabasını Ophelia'yı acınası göstermek için harcaması, buna karşın Bonnard'ın banyonun ışığını yakalamaya çabalaması, bu şekilde bizi hepimizin fani yaratıklar olduğunu, birkaç kısa saniyeliğine ışığa erip sonra yine ortadan kaybolduğumuzu teslim etmeye zorlaması mıydı sebep?

Çoğu defa, bu tartıya gelmez düşüncelere dalıp gitmişken, albüm sona erer, onu tekrar şimdiye çekerdi. O zaman küvetten fırlar, bir havlu kapar, ayağını paspasa olduğu kadar kurular, odaya koşup plağı başa alır ve sonra, yine banyoda, yavaş yavaş kurulanıp pijamalarını giyerdi.

Putney'deyken hafta sonları karısıyla birlikte bisiklete binerlerdi sık sık, kanal yolundan Kew'e ya da Richmond Park'a gider, Kew'de seralardaki egzotik bitkilere bakar, Richmond Park'ta eğreltiotlarının arasında dolaşır geyik kollarlardı. Paris'teyse günler birbirine karışırdı, yaptığı iş de elverdiğinden, katı rutininden ayrılmaya gerek görmezdi bir gün olsun.

İşin konusunda oldum olası titizmişsin, derdi karısı –yani ikinci karısı. Bir çeviriyi geç teslim etmektense ölmeyi yeğlermişsin.

Rutinim olmasaydı halim ne olurdu bilmiyorum, derdi. Devam etmemi sağlayan şey buydu.

Faydalı bir rutinle zorlayıcı bir rutin arasına çizgi çekmek zorundasın, derdi karısı. Sıkıntı şu ki o çizgiyi hiç çekmemiş.

İyi hoş da insan o çizgiyi nereye çekeceğini her zaman bilebilir mi? diye sorardı o, gülümseyerek.

Bütün arkadaşları, evlerini bir huzur havasının sardığında hemfikirdi. Bu, derlerdi, kapıdan adım atar atmaz hissettiriyor kendini.

Huzur mutlulukla gelir, derdi o, ama mutluluğun nereden geldiğini kim söyleyebilir?

Bazen, pazar günleri, Richmond Park'ta geçen bir sabahтан sonra, nehir kıyısında bir bara oturup öğle yemeği yerlerdi. Karısı pek konuşmaz, işiyle ilgili sorular sorarak onu bunaltmazdı. Dudaklarında bir tebessüm, gözleri kapalı otururdu, yüzü mısır sarısı saçlarında parlayıp aralarındaki kızıl tonları açığa vuran güneşe dönük. Sonra bisikletlerini alır, kanal yolundan eve dönerlerdi.

Rue Lucrece'in tepesindeki koltuğa oturur, aldığı son albümü dinlerken Putney yıllarında dönüp dolaşmaya bırakırdı zihnini. Bazen saatler geçerdi böyle, sonra bir bakmış ki albüm sona ermiş, plak varla yok arası bir ıslıkla dönüyor hâlâ. Üç beş dakika önündeki boşluğa bakar, kalıp albümü baştan almaya niyetlense bile çoğu defa öne uzanıp fişi çekmekle yetinir, sonra koltuğuna geri yerleşip yumardı gözlerini. Rue Saint Jacques'tan trafiğin uğultusu kerte kerte yükselir, kulaklarına akın ederdi de o kıpırdamazdı yerinden.

Boğulma fantezilerine kendini her zamankinden çok kaptırdığı bir gün, öğle yemeğinin ardından odasına dönmedi. Onun yerine nehir kıyısına inip köprüden Île Saint-Louis'ye geçti, sonra geri dönüp Bastille istikametinde ilerledi. Kafası bomboş bir halde iki üç saat yürümüş olmalıydı, çünkü, birden kendine geldiğinde, yorgunluktan

pestili çıkmış, adım atacak hali kalmamıştı. Yolun karşı tarafında bir kafe vardı, sokağı geçip içeri girdi. Günün o saatinde, üstünde gömleğiyle tezgâhı parlatan *patron*'dan başka kimse yoktu kafede. Bir tabureye çöküp kahve sipariş etti. Gelince bir dikişte bitirdi, bir tane daha istedi. Kekremsi tadı ürpertmişti içini.

İkinci fincan gelince oyalandı biraz, şekeri daldırıp koyu sıvının beyaz küpü yutmasını, sonra, kaşığa baka baka karıştırdıkça, esmer parçacıkların kahveye batışını izledi. İkinci fincanı da bitirdiğinde kendini iyi hissediyor ve nasıl o hale gelecek kadar yorulduğunu düşünüyordu.

Telefonu kullanmam lazım, dedi tezgâhın diğer tarafında işiyle meşgul *patrona*.

Adam hemen önünde durdu, aralarında geniş, cilalı krom. Kırmızı suratlı ve iri yarı bir adamdı, kafası kel ve bilardo topu kadar parlak, ama, bunu telafi etmek istercesine, bıyıkları sert, kulaklarından fışkıran, kollarını kaplayan kolları epey güre ve siyahtı.

Bir jeton lütfen, diye tekrar etti. Telefon edeceğim.

Adamın duymadığını sandı, ama sonra avucu yukarı dönük elini uzattığını gördü. Gümüşü jeton orada, pembe derisinin üstündeydi.

Adamın yüzüne baktı tekrar. Pırıl pırıl beyaz dişlerle dolu ağzını meydana çıkararak sırtıyor, elini cilalı tezgâhın üstünden ona doğru uzatıyordu. Jeton alınmayı bekliyordu orada. İhtiyatlı hareketlerle elini kaldırıp jetona uzandı, ama tam alacağı esnada orada olmadığını gördü. Avucu yukarı dönük iri el açık ve fakat boştu artık.

Başını kaldırdı hemen. Adam hâlâ sırtıyor, alaycı gözlerle ona bakıyordu. Bakışlarını yeniden indirdi ve o indi-

rirken adam elini döndürdü yavaşça, jeton oradaydı işte, elin kılı tersine tünemiş, küçük, gümüşü bir yuvarlak. Adam kolunu tezgâhın üstünden uzattı yine, Hadi, al sana, der gibi. Böylece, bir kez daha, kendi elinin diğer elle buluşmasını izledi, bu kez parmakları jetonun üstüne kapandı, aldı ve kendine çekti. Çekince gördü deliği. Adamın elinin orta yerinde, biraz önce jetonun durduğu yerde, küçük, yuvarlak, siyah bir delik vardı ve üstünden duman tütüyordu hafif hafif.

Bundan sonra da epey bir yürümüş olmalıydı. Nerede, ne kadar yürüdü hatırlamıyordu ama akşama doğru kendini nehirde buldu yeniden. Otomatik hareketlerle *quais*'deki kitap tezgâhlarını karıştırmaya başladıysa da kafasını toplayamadı. Dairesine dönmek istemiyordu, ne var ki ayakları şişmişti, acıyordu, ayakkabılarını çıkarmak geliyordu içinden, ağlamaya başlayacaktı yoksa. Basamaklar buldu, suyun seviyesine indi sendeleye sendeleye. Yüksek bir duvarın dibinde bitmiş bir ağacın altında bir parça çimenlik vardı. Yavaşça oturdu, sırtını ağacın gövdesine verdi, gözlerini kapadı ve ayakkabılarının bağcığını çözdü el yordamı. Ayakları nihayet serbest kalınca gözlerini açtı, kımıldamadan oturdu suya baka baka.

Kız geldiğinde hava neredeyse kararmıştı. Yüzünü seçemedi, küçük yeşil beresinin altından çıkan kızıl saçlarının ışıltısı çarptı yalnızca gözüne. Bir anlığına, o loş ışıktaki, karısını andırdı kız.

Konuşmuş olacak ki, kız şöyle dedi: İngiliz misin?

Evet.

Tahmin etmiştim.

Ya?

Evet. Tahmin ettim.

Kızın aksanını çıkaramadı.

Hava sıcak bugün, dedi kız.

Evet.

Kıza jetondan bahsetmek istedi ama tuttu kendini.

Kız beresini çıkarıp başını iki yana salladı, gür kızıl saçları çıktı meydana, omuzlarına döküldü çağıl çağıl.

Tut lütfen, dedi bereyi uzatıp. Bere garip bir şekilde ufak ve yumuşacıktı.

Küçük çantasından fırça çıkarmıştı, saçını tarıyor, fırçanın hamleleriyle uyum içinde başını oynatıyordu. Fırça görüldüğü hızla kayboldu sonra, kız bereyi aldı, saçını toparlayıp beresini geri taktı, bu kez öncekinden biraz daha yana kayık.

Şehrin suya yansıyan ışıklarına bakıyordu ki kız sordu: Başımı buraya koysam olur mu?

Cevap beklemeden döndü, bacaklarını eteğinin altına kıvırdı ve başını onun kucağına koydu.

Kızın gözleri kapalıydı, uyuduğunu sandı, ama kız başını kucağında oynatmaya başladı, önce usulca, en rahat pozisyonu bulmaya çalışırcasına, sonra şiddetlenerek. Kızın saçlarını okşadı. Bere düştü, saçlar çıktı ortaya yeniden. Kız inlemeye başladı.

Birlikte kalktılar oradan herhalde. Sonrasını hiç hatırlamıyordu, kızın odasının kırmızı duvarları hariç. Ateş gibi, demişti kız.

Kendini yürürken bulmuştu yine, Paris yazının öğle sıcağında, sarhoş gibi sallana sallana. Pantolonu çok dar geliyordu şimdi, kumaşın tenine sürttüğü yerde uylukları kaşınıyordu. Bütün derisi, alnından ayaklarının tabanına kadar bıçakla yüzülmüştü sanki.

Nihayet kendini eve attığında öyle yorgundu ki anahtarını kilide güç bela soktu. Kıyafetleri üstünde, yatağa devrilip uyuyakaldı hemen.

Uyandığında hava karanlıktı. Altı saat mi uyudu, altmış saat mi bilmiyordu. İkincisi daha kuvvetli bir ihtimaldi kurt gibi aç olmasına bakılırsa. Buzdolabında yiyecek bir şeyler bulup mideye indirdi. Sonra pijamalarını zar zor giyip yatağa girdi.

Bir daha uyandığında sabahın erken saatleriydi. Kör topal yataktan çıkıp Panthéon'un kubbesine günlük bakışını atmak için pencereye gitti. Başını her zamanki gibi hafif sola uzatmış bakarken, son bir iki gününün pek normal geçmediğini hatırladı. Alternatif hayatlar, dedi kendi kendine, sonra kahvaltı etti, masasındaki romanı çevirmeye koyuldu yine.

Ancak o akşam, banyo yaparken gördü yarayı. Uzun, düz bir kesik, kedi tırmalamış gibi, sağ uyluğunun tepesinden dizine kadar. Yavaşça dokundu ama acımadı. Dikkatlice kuruladı ve inceledi yarayı tekrar, kendi kendine geçip iyileşmeye bırakmaktan başka yapacak bir şey olmadığına kanaat getirdi. Ama, işin aslı, hiçbir zaman tamamen geçmedi yara. Yıllar sonra, Galler'de, Paris yıllarından her bahsettiğinde bacağına işaret eder, gülüp şöyle derdi: Hiçbir zaman geçmedi.

Geçmesini istemedin, derdi karısı.

Onu eski günlerden tanıyan arkadaşları iki karısı arasındaki benzerliğe dikkat çekerti. Özellikle de ikinci karısı böyle odanın ortasında dikilir, kocasına plağı uzatmadan önce o soruyu sorarken: Gerçekten istemedin geçmesini, değil mi?

Evet, derdi, döner tablanın yanına çökmüş plağı almayı bekler ve karısına bakarken. İstemedim, değil mi?

Batıl inançlara çok teşnedir, derdi karısı. Bir kez bile doktora gitmedi bunun için.

Doktor ne yapacaktı ki?

Belki yaradan kurtulman için bir şey verirdi.

Hepimizin vücudunda buna benzer şeyler var, derdi o. Belki bunlardan kurtulduğumuzda biz biz olmayız artık. Kim bilir?

İlk karısının ölümünden sonra, Paris'te yaşarken kurduğu boğulma fantezilerinden, deneyimlediği o capcanlı imgelerden bahsederdi. Batarken çok rahatlamış hissederdim kendimi, derdi. Şöyle düşünürdüm: İşte bir hayat daha gidiyor –ve elimdekiyle işimin bitmediğini bilirdim.

Tek kişiden çok kişi filizlenir, derdi ve karısına bakıp gülümserdi. Biri katildir. Biri intihar eder. Biri Paris'te yaşar. Biri Bombay'de. New York'ta biri.

Biri, biri, biri, diye yankılardı karısı onu taklit ederek.

Ara ara, Putney'deyken, Putney Bridge istasyonunun dışında beklerdi, ama her zamanki yerinde değil. Bir gazete standının arkasına saklanır, istasyondan boşalan yolcuları gözlemlerdi, başları önlerinde, bakışları bıkkınlıktan boş. Sonra onu görürdü. Çıkışta kısa bir süre dikilirdi karısı, etrafına bakınıp onu aramaz, oradaysa yanına gelmesini beklerdi. Birkaç saniye sonra, kocası görünmezse, yolun karşısına geçmek üzere hareketlenir, yaya köprüsünün gölgesinde gözden yiterdi.

Öyle net hatırlıyorum ki onu, derdi, kalabalık etrafında girdap gibi dönerken hareketsiz duruşunu, bekleyişini orada. Öyle iyi hatırlıyorum ki.

Merdiveni çıkması için biraz zaman verir, sonra yavaşça peşine düşerdi. Onu böyle görmek içine dokunuyordu, dışarıdan, nasılsa öyle, zarif, açık renk düz saçları kızıla çalan genç bir kadın. Asla dönüp arkasına bakmaz, nehri izlemek için durmaz, sakın, telaşsız, yoluna devam ederdi. Ve o, hep belli bir mesafeyi koruyarak yürürken, kadından ayırmazdı gözlerini.

Karısı Carlton Sokağı'na dönünce, o Upper Richmond Yolu'ndan Wandsworth'e iner, sonra kız okulunun üstündeki köprüden dönüp karısına eve girmesi, o gelmeden önce yerleşip rahat etmesi için vakit tanırırdı. Onu takip ettiğini söylemezdi hiç. Karısının onun gününü nasıl geçirdiği konusunda sergilediği meraksızlıkla bilenip geliş gidişlerinin ayrıntılı bir dökümünü yaptığı zamanlar, ki çoğunlukla yapardı, son bir iki saatini muğlak bırakmaya dikkat ederdi.

Kelimeleri ve dilin ritmini sevse de, bunlardan kendine ait bir şey çıkarmaya ne arzusu vardı, ne böyle bir kabiliyeti. Fark etmişti ki, onu mutlu eden şeyler, masasında oturuyor olma hali, elinin altındaki boş kâğıt yığınının hissi ve önündeki açık kitabı aydınlatan lambaydı. Yaptığı işin külliye faydasız ve önemsiz olduğu düşüncesiyle yüreği bulanıyordu ara ara, ama bu olduğunda, bir işe gidip gelmek zorunda kalmadan ya da katlanamadığı insanlardan emir almadan kendi meşrebinde geçinebildiği bir işi olduğu için ne kadar şanslı olduğunu hatırlıyordu hemen. Ayrıca, başlarda çeviriden kazandığı kıt meblağa ek olsun diye özel ders verme rezilliğini çekse de, Paris'e taşındığı sıralar çalıştığı yayıncılar arasında hisseleri öyle yükselmişti ki çeviriden kazandıklarıyla ucu ucuna da olsa döndürebiliyordu kendini. Ben şanslı olanlardanım, derdi, Paris'e gelen ve birlikte yemeğe çıktığı

ya da bir içki içtiği arkadaşlarına. Basit ihtiyaçlarım var benim. Yaptığım işte iyiyim ve dünya beni kendi halime bırakmayı dert etmiyor. Daha ne isteyebilirim ki?

Du Bellay'nin sonelerini çevirmeye de Paris'te başlamıştı. Yemek aralarında ya da otobüs beklerken, bazen de akşamları, gramofonda *Orfeo* yahut da *Goldberg Varyasyonları* çalarken (Gustav Leonhardt'ın klavsenini Glenn Gould'un şişirilmiş piyanosuna tercih ediyordu).

Je ne chante (Magny), je pleure mes ennuys;
Ou, pour le dire mieulx, en pleurant je les chante,
Si bien qu'en les chantant, souvent je les enchante:
Voilà pourquoi (Magny) je chante jours et nuicts.

Ne harika şey bir dostun adını bir şiirde geçirmek bu şekilde, diye düşünüyordu. Peki ama ne yapmalıydı çevirmen *mieulx*'deki, *nuicts*'deki o şahane, o sessiz "l" ve "c" ile? Bu harfler okumayı yavaşlatmıyor, kelimelere modern Fransızcanın *mieux* ve *nuit*'sinde olmayan bir tanım ve ağırlık vermiyor muydu? Yoksa bizim algımız mıydı bu yalnızca? On altıncı yüzyılda yaşayan bir Fransız l'li *mieulx*'ye karşı, modern muadili l'siz *mieux*'ye karşı ne hissediyorsa tıpatıp onu hissediyor olabilir miydi? Öyle bile olsa, eski yazılış kelimeye, modern kulak ve gözün nezdinde, modern yazılışının vermediği bir ağırlık, bir tuhafılık, okuyuşumuza farklı bir renk katıyordu. İyi hoş da diğer bir dile nasıl taşınacaktı bu?

Şarkı söylemiyorum ben, Magny, dertlerimi ağlıyorum,
Ya da, diyeyim ki, ağlarken şarkıcasına söylüyorum onları,

Söylerken de efsunluyorum hepsini:

Bu yüzden ki, Magny, şarkı söylüyorum gece gündüz.

Bu dörtlük *efsunla* ilgili olduğundan –gerçi modern bir çeviride gerekçelendirilmesi çok zor, kaldı ki du Bellay’ın dolaysız ve gündelik sözdiziminde bu sözcük mevcut bile değil– kelimeler yerli yerine oturmuştu neredeyse. Neredeyse. Hiçbir zaman tam değil. Ama zamanla anlamıştı ki, bu neredeyse, umabileceğinin en iyisiydi.

O zaman bile, onca yıl sonra, Black Mountains’taki o sapa çiftlik evinde, Paris’teyken kullandığı cildi hatırlıyordu hâlâ: *Antiquités de Rome*’un karton kapaklı bir baskısı ve *Regrets*, kapakta bir Rönesans ressamının fırçasından çıkma Roma’nın enkazı.

Tanıştığımızda o kitabın bir kopyasını hediye etmişti bana, derdi karısı –yani ikinci karısı. Hatta içine gönül okşayan bir ithaf bile yazmıştı.

Kendim yazmışım gibi seviyordum o kitabı, derdi o. Oysa şimdi evde tek bir kopyası olduğundan bile şüpheliyim.

Her şeyin bir zamanı var, derdi karısı cevaben. Arkasından ağlaşmak ahmaklıktır zamanı geçti mi.

Karısına katılıyordu o da, sağlam sağduyusuna, şık duruşuna, insanları idare etme tarzına hayranlık duyuyordu. Arkadaş ve ahabaları aralarındaki ilişkinin ahengine, eve adım atar atmaz kendini belli eden huzura ve sükûna dikkat çekiyordu.

Paris’teki hayatında da huzur ve sükûn eksik değildi gerçi. Eğer alışkanlıkların düzenliyse, derdi gramofona koymak üzere başka bir albüm seçerken, dünyaya ve dünyanın nimetlerine karşılık verecek bir konumdasındır. Ama

çoğumuz, çoğu zaman, bu nimetleri tepip sonra da talihi-mizden yakınırsınız.

Ben hiç yakından tiplerden olmadım ama, derdi, en acı verici darbeleri bile bir nevi inatçı bir teslimiyetle kabul ettim daima.

İnatçı demek hafif kaçır, derdi karısı –yani ikinci karısı–, gerçekte, fikrimi bilmek isterseniz eğer, yaşayan bir ölü olmaktan çok da farklı değil bu.

Aradaki çizgi ince olmasına ince, diye kabul ederdi o, ama yine de bir çizgi var.

O çizgi senin kafanda, derdi karısı.

Zaten olması gereken yer orası, derdi o da.

Doğrusunu söylemek gerekirse, derdi karısı, yalnız yaşamak çok da hoşuna gitmemiş.

Hem gitti hem gitmedi, diye cevap verirdi.

Hoşuna gitmedi ama sen gitmiş numarası yapmaya çalıştın.

Numara falan yoktu işin içinde, derdi. Hem hoşuma gitti yalnızlık, hem gitmedi.

Görüyorsunuz işte, derdi karısı. İnatçı keçinin teki.

Yalnızlıkta, insanın evlilik hayatında asla tadamayacağı sevinçler var.

Vardır belki, derdi karısı. Ama evlilik seni ümitsizlikten kurtardı.

Hangimiz inatçı acaba? diye sorardı, seçtiği albümü karısına uzatır, kendisi de gramofonla meşgul olurken.

Ben inatçı değilim, derdi karısı. Hakklıyım.

Bazen en yakın komşuları, emekli bir devlet memuruyla pek de güzel olmayan tavşan dişli karısı, öğle yemeğine kalır, kadehlerle çerezleri toplamalarına yardım ederlerdi. Kadın bir mutfak önlüğü takar, üzerinde *Bakın bir bıçakla*

neler yapabiliyorum yazan, önu cümleye münasip bir resimle süslenmiş sarı plastik önlüğü seçerdi her seferinde hiç şaşmadan, o kirli bardakları yıkarken kocası sofranın kurulmasına yardım eder, bu esnada ev sahibesine *sotto voce** ile müstehcenlik sınırına varan şakalar yapardı. Her ziyaretlerinde bahçesinden ya da seradan taze topladığı bir çiçek buketi getirir, buketi ev sahibesine gösterişli bir jestle verirdi adam.

Du Bellay'yle Putney'deki kütüphanede karşılaşmıştı ilkin. Lisans yıllarından Wyatt'ın ve hatta Ronsard'ın şiirlerine aşınaydı, Shakespeare'in erken dönem şiirlerine, hele ki o tatlı dizesi, "Denizin sınırı belli, arzunun dibi yok ama"" ile *Venüs ile Adonis*'ine, ne kadar okursa okusun doyamıyordu. Ama Putney kütüphanesinde du Bellay'nin şiirlerini açar açmaz kendi şairini bulduğunu anlamıştı o gün.

Entre les loups cruels j'erre parmy la plaine,
Je sens venir l'hyver, de qui la froide haleine
D'une tremblante horreur fait herrisser ma peau.

Kaybolmuş, dolaşıyorum zalim kurtların arasında
Hissediyorum kışın gelişini, o buz gibi yazıyla
Titreyen bir dehşetle ürpertiyor tenimi.

İlk aşkı şiirmiş, derdi karısı, Abergavenny'nin üstünde yükselen Black Mountains'ın tepesindeki tadil edilmiş çiftlik evlerinin güneşle yıkanan salonunda konuklarına içki ko-

* (İta.) Sotto voce: "Alçak sesle" (ç.n.)

** Çeviri Talat Sait Halman'a ait. William Shakespeare, *Aşk ve Anlatı Şiirleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. (ç.n.)

yarken. Bana gelince, derdi, onunla tanışana kadar tek bir şiir okumuş değildim. Şiiri anlayıp takdir etmeyi bana o öğretti.

Senin de başka vasıfların vardı, derdi o.

Belki vardı, derdi karısı, ama şiir zevki bunlardan biri değildi.

Bütün arkadaşları huşu içinde bakıyordu karısına, ama gülüşü bulaşıcıydı onların gözünde ve adamın şansını, birlikte yaşadıkları hayatın dinginliğini kıskanıyorlardı.

İnsan böyle bir şeyi kolay atlatamıyor, derdi ilk karısının ölümünden bahsederken. Hayata dönmek zaman alıyor, zaman alıyor dünyada yerini almak tekrar.

Harrods Depository yakınlarında, nehrin kenarındaki sette durmuş suya bakıyorlardı. Derken bir esinti karısının hasır şapkasını kapmıştı. Şapkayı yakalamaya çalışırken ayağı kaymış olmalıydı, set ayağının altında ufalanmıştı sanki. Çılgılık çılgılığa suya düşmüştü kadın.

Bir an için durmuş, ne yaptığını düşünmüştü panik içinde. Karısının sarı saçlarının aşağıdaki suda salındığını, akıntıyla savaştığını görüyordu, ne var ki set onun durduğu yerde suya çok dik iniyordu, arkasından atlamaktan başka çare yoktu. Öte yandan karısı ondan çok daha iyi bir yüzücüydü ve adam karısının yakında döneceğinden, sudan çıkabileceği bir yer bulana dek akıntı yönünde yüzeceğinden emindi. Ki tam olarak bunu yaptı kadın da.

Eve yürürken konuşmadılar. Karısına sarılıyor, kadının incecik yazlık elbisesinin altında tir tir titrediğini hissedebiliyordu. Nasıl titrediğini asla unutmayacağım, derdi. Nasıl tir tir titrediğini.

Paris'te yeknesak bir düzende kovalıyordu günler birbirini. Oldum olası alışkanlıklarına bağlı bir adamdım

ben, derdi. Evlenmeden önce de alışkanlıklarına bağlı bir adamdım, evliliğim boyunca da öyle kaldım. İnsan değişmiyor, derdi, Black Mountains'taki tadil edilmiş çiftlik evlerinin salonunda, karısı –yani ikinci karısı– konuklara içki koyarken. Bugün de sapmıyorum küçük rutinlerimden.

Küçük rutinlerinden sapmamasını *ben* sağlıyorum, derdi karısı ağız dolusu kahkahasıyla.

Ancak her şeyi otomatik hareketlerle yaparsan, derdi o, şaşırma ihtimalin vardır. Ve sürprizsiz hayat neye benzer ki?

Yalnızlığımı ve rutinimi seviyordum, derdi. Sabah uyanınca tavan pencereinden dışarı bakıp gözümün Paris kışının griliğine ya da baharının parlak ışığına karşı Panthéon'un kubbesine ilişmesini seviyordum. Kafama şapkamı geçirip önce evin merdiveninden sonra da dışarıdaki basamaklardan aşağı koyulmayı seviyordum. Aynı dükkânlardan aynı şeyleri almayı, her allahın günü aynı bar ve bistrolarda aynı yemekleri yemeyi seviyordum. Akşam olunca odama dönmeyi, plaklarımı dinlemeyi seviyordum. Gecenin sonunda küvetimi doldurmayı, sonra içine girmeyi, günün kir pasının usul usul üstümden akmasını, akıp sıcak suya karışmasını seviyordum.

Elbette, derdi, böyle bir varlık sürünce, hiçbir şeye yoramadığın halde her şeyin kararıp küle döndüğü zamanlar olur. Binbir özenle kurduğun düzen karanlıktan koruyamaz olur seni bazen.

İşte o zaman evlilik vakti gelmiş demektir, derdi karısı –yani ikinci karısı.

Belki öyledir, belki değil.

Belkisi yok bu işin. Yok belkisi melkisi.

Kimi zaman en yakın komşuları, emekli bir memurla karısı, öğle yemeğine kalırdı. Kadın kasvetli bir sessizlikle sofrayı kurarken kocası ev sahibesinin lavaboda bardakları yıkamasına yardım eder, ev sahibesinin yaptığı şakalara katıla katıla gülerdi. Garip, anırır gibi bir gülüşü vardı adamın, bir perdeye çıkıyor, orada aniden kesiliveriyor, sonra yeniden yükselip birden sönüyordu.

Hangi şakaya güldüğünü merak ediyorum, derdi adamın karısı, ama o cevap vermez, yalnızken sık sık yaptığı gibi kalın camlı pencerenin önünde durur, aşağıdaki vadiyi ve karşıdaki görkemli Galler dağlarını izlerdi.

Paris'te, ara ara, du Bellay'nin sonelerini İngilizceye çevirmeye uğraşarak geçirirdi akşamlarını. Du Bellay'nin arkadaşı ve kendisinden daha meşhur bir çağdaşı olan Ronsard'ın sonelerinin on dört dizeden on dizeye inse bir şey kaybetmeyeceklerini ama aynı şeyin du Bellay için asla ve asla söylenemeyeceğini okumuştı bir yerde; kesinlikle katılıyordu bu eleştiriye.

Maintenant je pardonne à la douce fureur,
Qui m'a fait consumer le meilleur de mon aage,
Sans tirer aultre fruit de mon ingrat ouvrage,
Que le vain pasetemps d'une si longue erreur.

Douce, fait, aultre ve *fruit*'in eski imlasını ve kafiyelerin mutlak ama hiç zorlamasız düzenini seviyordu. *Aage*'daki, görünce yılların yavaş seyrini sahneleyen, söyleyince bu yavaşlığı ağızda hissettiren iki "a"yı seviyordu. *Erreur** gibi bir kelimenin *errer*'e, dolaşmak fiiline işaret

* (Fr.) Hata. (ç.n.)

eden asal anlamını korumasını seviyordu, tıpkı, öğrenciyken öğrendiği üzere, *amazed* kelimesinin Spenser ve Milton'a bir *maze*'de" kaybolma hissi vermesi gibi. Ronsard çok daha rahat, çok daha cazipti ama du Bellay'ye onu böylesine etkileyen şey tam da bu cazibesizlik, keyif ya da haz vermek için değil, şeyleri her nasıl hissediyorsa aynen öyle kurmak için cebelleştğini hissettirmesiydi. Ona öyle geliyordu ki, bunca mekanik, bunca pratik görünen bu ufak sonelerde, bir bulabilse, hayatın sırrı gizliydi. Ama ne zaman ki bu soneleri sahiplenmeye, onları makul ve modern bir İngilizceye çevirmeye çalışsa kafiye kaybediyor ve, ondan sonra, her şeyi kaybettiğini anlamaya başlıyordu, çünkü sonelerin gizemi katı biçimcilikleri, ölçüleri ve kafiyeleriyle, mühim ve görünürde sanattan yoksun sade içerikleri arasındaki gerilimdeydi. Kafiye tutmaya uğraştığındaysa metnin aslındaki rahatlığı ve basitliği kaçırıyordu. Genellikle hiç yol alamadan defterini bir kenara bırakıp ufak tefek banyosuna gidiyor, suyu açıyor, kitabı yerine koymak ve yatağının örtüsünü kaldırıp koltuğa atmak için içeri geçiyor, dişlerini fırçalamak üzere banyoya döndüğünde küvet dolmuş oluyordu.

Kadın, onun varlığından bihaber, önu sıra yürürdü yaya köprüsünde, hali tavrı birlikte oldukları zamanki kadar sakin ve kendine hâkim. Akşamları ofiste gününün, sonra da ofisten dönüşünün nasıl geçtiğini sorardı karısına, takip edildiğinden işkillenip işkillenmediğini yoklardı, ama karısı müphem kalır, kayda değer bir şey olmadığını, her

* (Ing.) Şaşkınlığa uğramış. (ç.n.)

** (İng.) Labirent, dolambaç, karışık ya da çıkmaz yol. (ç.n.)

şeyin hep nasılsa öyle olup bittiğini, metronun kalabalık olduğunu ve sonrasında eve yürümenin her zamanki gibi iyi geldiğini söylerdi. Onu istasyondan almaya gelemediği için özür dilerdi karısından tekrar, ama karısı omuz silker, önemli olmadığını, işine gücüne bakmasının daha mühim olduğunu söylerdi. Böyle zamanlarda haykırmak isterdi adam, kadını omuzlarından tutup sarsmak, onun için sahi-den neyin önemli olduğunu sormak isterdi, ama öyle biri değildi işte, o yüzden arkasını dönmekle yetinir, kendisinin de tam olarak anlayamadığı o duyguyu karısından saklamak için kendini bulaşığa verirdi.

Bazen, vakit öğleyi geçerken, kanal boyunca dolaşır ve yanından geçen âşık çiftlerin arkasından bakarken bulurdu kendini, bazen de köpeklerini yürüyüşe çıkaran ve hep çok tasasız ama bir o kadar da kendine hâkim görünen genç kızların ardından. Onların da dönüp bakacağına dair yarım bir umut olurdu hep içinde, ama, olur da bakacak olurlarsa, kafa karışıklığına yenilir, bu kez de fark edilmediğini umarak acele ederdi.

Kuartet bazen Putney'de, kendi evlerinde prova yapardı, ama çoğunlukla grubun şehir merkezine daha yakın oturan başka bir üyesinin evinde toplanılırdı. Bu dörtlü karısından, karısının bir okul arkadaşından, arkadaşının avukat kocasından ve Frederick Aspinall denen sakallı matematik hocasından müteşekkildi. Onlar salonda çalışırken içeriden gelen sesleri dinlemek, bazen de, banyoya ya da mutfığa giderken, kapının önünde durup kulak kesilmek hoşuna gidiyordu. Bir seferinde kulağını kapıya dayamış dinlerken kapı aniden açılmış ve alelacele dışarı çıkan matematik öğretmeniyse çarpışmalarına ramak kalmıştı.

Çok özür dilerim! diye mırıldanmıştı. Karanlıkta göremedim sizi!

Hayatı boyunca Shakespeare'in oyunlarının çoğunu okumuş ya da izlemişse de, sokağın tepesindeki sessiz sakin Paris dairesinde otururken tekrar tekrar okudukları Shakespeare'in *erotik epillion* dedikleri erken dönem şiirleriydi hep. Hele ki *Venüs ile Adonis*'i ne kadar okursa okusun doymuyor, kelimeleri son tat zerresini de emermiş gibi ağzında döndürüp duruyordu.

Venüs ateşten kıpkızıl, yanan kömür gibi harlı,
Adonis utançtan alı al, isteksizlikle karlı.

Veya:

Ve sevecen domuz dürttü burnuyla onun bağrını,
Sonra amansızca deşti o yumuşak kasığını.

Günün ilk, kahvaltı faslı bitip de sabahın taze ışıklarında masasına oturduğu, beyaz kâğıt yığını önüne çekip kaleminin ucunun yeterince açık olup olmadığını kontrol ettiği (daima HB kurşunkalemle yazardı, silmesi kolaydı), önceki gün çevirdiği son cümleyi yeniden okuduğu ve sonra işe koyulduğu saati en güzeliydi. Yeni günün işine yeni bir sayfayla başlardı hep, daha ilk profesyonel çevirisinde edindiği bir alışkanlıktı bu. En yavan, en saçma, en kötü yazılmış kitapları bile çevirmesi zevkliydi o ilk saatte. Kendini hiçbir problemin neredeyse anında çözülemeyecek kadar zor olmadığı

* Çeviri Talat Sait Halman'a ait. William Shakespeare, *Aşk ve Anlatı Şiirleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. (ç.n.)

ilginç ve keyifli bir odaklanma ve rahatlama karışımında süzülür gibi hissediyor, sözlüğe neredeyse hiç bakmıyordu.

O saatin sonuna doğru, ne yaptığının bilincine varmaya başlıyordu yavaş yavaş. Önce işten aldığı hazzı ve ilerlemesindeki kolaylığı fark ediyor, sonra kendini ağırlaştırmış, kurşunkalemni normalden daha sık dişlerken buluyor, zamanı çalışmaktan çok odasında etrafına bakınarak geçirdiğini anlıyor, nihayetinde masasından tiksintiyle kalkıyordu.

Konsantrasyon esrarengiz bir şey, derdi. Neden bazıları diğerlerinden çok daha iyi bunda? Neden insan bir gün daha dikkatli olur bir diğer güne nazaran?

Konsantre olmak için mutlu olmak gerek, derdi karısı –yani ikinci karısı. Eğer mutsuzsan, zihninin daldan dala konmasına şaşmamak gerek.

Mutluluktan ne anladığına bağlı, derdi o.

Mutluysan mutlusundur, derdi karısı. Tartışılacak yanı yok bunun.

Karısının işten sonra arkadaşlarıyla müzik yapmak üzere buluştuğu Islington'daki eve gitmişti bir seferinde. Bir ağacın arkasında bekleyip ön kapıyı kollamış, karısı nihayet çıktığında onu metro istasyonuna, sonra da bütün yol boyu takip etmişti eve kadar. O gün karısının onu görüp görmediğini merak ederdi sık sık. Kadın Piccadilly'den District hattına geçecekleri Earl's Court durağında bir iki kez etrafına bakındığı gibi, yürüyen merdivende de tehlikeli ölçüde yakın düşmüşlerdi. Adam başını önüne eğmiş, sonra, platformda, bekleyen kalabalığa karışmaya dikkat etmişti. Yakalanmadığından hemen hemen emindi ama yüzde yüz değil. Karısı, her zamanki gibi, hiç renk vermemişti.

Banyodan sonra kurulanırken, bir ayağı girdap gibi döne döne boşalan suda, öteki küvetin kenarında, görmüştü ilk – sağ dizinden başlayıp uyluğunun tepesine varan, ince uzun bir yara izi.

Hiçbir zaman tamamen geçmedi, derdi Paris yıllarından bahsederken. Bakın, duruyor hâlâ.

Geçmesini hiç istemedin ki, derdi karısı –yani ikinci karısı.

İnsan ne istediğini nasıl bilir? derdi gülümseyerek, plağı dikkatlice karısının elinden alırken.

Io la Musica son, ch'ai dolci accenti
So far tranquillo ogni turbato core.

O ufak tefek cildi Putney'deki halk kütüphanesinde raf-lardan birinin sonunda bulmuş ve ne umduğunu bilmeden alıp eve götürmüştü. Ama daha açar açmaz anlamıştı bu kitabın onun kitabı olduğunu. Geri vermeden önce defa-larca okumuş ve King's Road'daki French Bookshop'tan aynı baskıyı alıncaya dek iade etmemişti. Sonra da nereye gitse yanında taşımıştı kitabı, kanal boyunda ya da Heath boyunca akşamüstü yürüyüşlerine çıktığında ya da metro-da, bir konsere gitmek için karısıyla buluşmak üzereyken.

Şarkı söylemiyorum ben, Magny, dertlerimi ağlıyorum,
Ya da, diyeyim ki, ağlarken şarkıcasına söylüyorum onları,
Söylerken de efsunluyorum hepsini:

Bu yüzden ki, Magny, şarkı söylüyorum gece gündüz.

Magny'nin kim olduğunun önemi yoktu, neredeyse şa-iri kadar yaşıyordu bu şiirde o da, içini dökebileceğin, hal-den anlayan bir arkadaş. *Regrets* böylesi dostlarla doluydu.

Şaşıрма, Ronsard, sen ki yarımsın benim,
Fransa okumazsa artık senin du Bellay'yini.

Sanma ki, Robertet, Roma'nın şimdiki hali,
Eskiden öyle hoşuna giden o Roma gibi.

Magny, gel sevelim kötü talihimizi,
Zaten iyi talih ne kadar sürer ki?

Sense, Pierre, her gördüğünde beni,
Dedin ki, daha az çalış, daha çok seviş.

Du Bellay yanında olmayan arkadaşlarıyla konuşarak anlamaya başlıyordu kim olduğunu. Onlar olmasa *Regrets* de olmazdı. Onlar olmasa, şair dilsiz kalırdı. Çünkü kendi kendine konuşmazsın hiçbir zaman. Konuşmak için konuşacak biri olması lazımdır yalnızken bile.

Sosyal varlıkları biz, derdi karısı. Kendimiz olabilmek için başkalarına ihtiyaç duyarız.

Orası öyle, derdi o da. Öte yandan yalnızlık da bir ihtiyaç.

Pantolonunu sıyırıp yarayı göstermişliği yoktu aslında, ama öyle canlı tasvir ediyordu ki, arkadaşlarının, ahbaplarının hepsi bir noktada yarayı gördüğünden emindi.

Küvetteydim, derdi, kaynağına bir türlü parmak basamadığım belli belirsiz bir huzursuzluk içinde, otomatik hareketlerle ovalana ovalana yıkanmış, bir ayağım küvetin kenarında, bacağım dizden kırık, her zamanki gibi ağır ağır, kendi usulümce kurulanıyordum ki gördüm onu: sağ dizimden başlayıp uyluğuma çıkan, ince uzun bir çizgi, kedi tırmığından kalan bir yara izi gibi. Ağzım açık bakakaldım. Bilemedim ne yapacağımı.

O yüzden hiçbir şey yapmadın, derdi karısı.

Demek istediğim, bunu nasıl açıklayacağımı bilemedim.

Belki de istemedin.

Belki.

Belki de belki, derdi karısı alayla. Hep belki.

Ayakta durmuş, plağı ona uzatmadan önce silen ya da misafirlerini ağırladıkları güneşli odada içki ikram eden karısına bakardı hayranlıkla. Plağı tablaya koyup iğneyi usulca indirdiğinde herkes keserdi konuşmayı.

Ma tu, gentil cantor, s'a tuoi lamenti

Già festi lagrimar queste campagne,

Perch'ora al suon de la famosa cetra

Non fai teco gioir le valli e i poggi?

Ama sen, nazik şarkıcı, mademki ağıtların

Keder yaşları akıttı bu kırlardan vaktiyle,

Neden neşeyle çınlatmıyorsun şimdi,

Tepeleri, vadileri, o meşhur lirine?

Karısının hangi akla hizmet illa o çifti öğle yemeğine davet ettiğini anlayamıyordu, kendini o at suratlı kadınla bulunca kasvet çöküyordu içine, ne onun kadına edecek tek bir lafı vardı, ne de kadının ona. Bir seferinde kadın onu kanepenin yanında köşeye sıkıştırmış ve kocasından yakınmaya başlamıştı, zalimlikle, duyarsızlıkla, kayıtsızlık ve zamparalıkla suçluyordu kocasını. Kıvrılıp kurtulmaya çalışmış ama kadın onu kapana kısırmıştı.

Mutfakta neler döndüğünü bilmediğimi mi sanıyorsun? demişti kadın. Ne işler karıştırdıklarını göremeyecek kadar kör müyüm sence?

İş derken?

Hadi ama, yeme beni, demişti kadın.

Seni yediğim falan yok, demişti o.

Kadın garip, burnundan solur bir sesle arkasını dönmüş, o da elinden geldiğince dikkat çekmeden uzaklaşmıştı fırsattan istifade.

Her sabah saat yedi on beşte işinin başına geçtiği, saat on biri gösterdiğinde sabah kahvesini hak ettiğini hissettiği o uzak Paris günlerinden bahsetmeyi seviyordu. Geze geze öğrenmişti şehri, rue Moufettard'daki tezgâhları, rue de Rivoli'deki şık dükkânları, mezarlıklarla bahçeleri, ara sokakları ve pasajları avucunun içi gibi biliyordu artık. Bir tek müzelerden uzak duruyordum, diyordu. Eskiden onca düşkün olduğum bir kültürün meyvelerini görmeye yalnız zihnim değil, bedenim de yanaşmıyor gibiydi.

Kimi zaman, yazın, sabahın erken saatlerinde, ılık toprak demliğin üstünde öylesine yumuşak parlardı ki, görünce, gözlerinin dolduğunu hissedirdi. Yalnız olsaydım asla deneyimleyemezdim o ışığı, derdi. O zamanlar hissettiğim gibi, dünyayı kutsamak ve sonra dünyaca kutsanmak ister gibi hissedemezdim hiç.

Öğle yemeğinden sonra ufak tefek dairesine döndüğünde şapkasını askıya asar ve işe otururdu doğruca. Ara ara Saint-Germain Bulvarı'ndan gelen polis sirenleri hariç hiçbir şeyin dikkatini dağıtmadığı o uzun öğleden sonrası seansları hoşuna gidiyordu. Hoşuna gidiyordu o his, kendisi tepedeki odasında oturmuş çalışırken, aşağıda kendi işine gücüne bakan Paris.

İnsan çalışırken zaman duruveriyor, derdi.

Zaman hiçbir zaman durmaz, derdi karısı –yani ikinci karısı.

Bana göre duruyordu o zamanlar.

Ama zaman hiçbir zaman durmaz.

Sen öyle diyorsan.

Hayır, derdi kadın. Benim dememle alakası yok. Zaman durmaz. O kadar.

Haklısın elbet, diye geri adım atardı o, ama, zamanın durduğunu hissettiğime göre bir bakıma duruyordu zaman.

Benden o kadar kolay kurtulamaz, derdi karısı ağız dolusu kahkahasıyla. Kurtulabileceğini sanıyor ama yanılıyor.

Mesele kurtulup kurtulmamak değil, derdi o da, algıyla ilgili bir şey bu.

Ve senin algına göre zaman duruyordu, öyle mi?

Bazen.

Bazen de bazen, diye alay ederdi karısı.

Evlilik yeminlerinin tekrarı gibiydi bu, muhabbetleri iyice vecizleştğinde, konukların içinden alkış tutmak gelirdi kimi zaman.

İlk karım öldüğünde hayatım sona erdi gibi gelmişti, derdi.

Hiçbir şey sona ermez. Ardında bırakmazsın hiçbir şeyi. Hep yakalar seni.

Belki.

Belkisi yok bu işin. Hiçbir şey sona ermez. Son gelinceye kadar.

Ziyaretlerine gelen arkadaşlarının Abergavenny'nin tepesindeki evlerinden yayılan o fevkalade huzurdan bahsetmediği ya da karısının ağız dolusu kahkahasından büyülenmediği görülmezdi hiç. O yara izini gösterme niyetiyle

bacağını uzatıp pantolonunu sıyırdığında ortama bir sessizlik çökerdi. Ne var ki pantolonun paçasını dizin üstüne dek çekmek kolay iş olmadığından, her seferinde, başarıya ulaşmadan uğraşından vazgeçer, onca yıl sonra yara izinin hâlâ belli olduğunu temin etmekle yetinirdi.

Du Bellay'nin bana en cazip gelen sonelerini çevirme hevesine de, derdi, Putney'de kapıldım.

Comme le marinier, que le cruel orage
A long temps agité dessus la haulte mer,
Ayant finablement à force de ramer
Garanty son vaisseau du danger du naufrage,

Regarde sur le port, sans plus craindre la rage
Des vagues ny des vents, les ondes escumer:
Et quelque'autre bien loing au danger d'abysmer
En vain tendre les mains vers le front du rivage:

Ainsi (mon cher Morel) sur le port arrêté
Tu regardes la mer, et vois en seureté,
De mille tourbillons son onde renversee:

Tu la vois jusq'au ciel s'eslever bien souvent,
Et vois ton Du Bellay à la mercy du vent
Assis au gouvernail dans une nef percee.

Ama heves etmek başka şeydir, icra etmek başka şey. Du Bellay'nin Fransızcada öyle zahmetsiz görünen kafi-yeleri, ne kadar uğraşırsa uğraşsın, İngilizceye geçmiyordu bir türlü. Ya o sözdizimine ne demeli? Başta öznenin şair

olacağını sanıyoruz, ama sonra arkadaşı Morel olduğu çıkıyor ortaya, kendisi artık emniyette, “rüzgârların insafına kalmış, / Delik deşik bir geminin yekesinde oturan” şairi izliyor limandan. Onu her seferinde etkileyen de buydu işte, yazıdaki sessiz titizlik ile yazılandaki derin ümitsizliğin tertibi. Sevgili dostu Morel kıyıda, “bien loing du danger d'abysmer”, yani derinleri boylama tehlikesinden epey uzakta durmuş, çalkantılı denizlerde başı belaya giren gemiyi izliyor ve derken her nasılsa “du Bellay'yine” zum yapıyor. Du Bellay o esnada batan geminin yekesinde oturuyor (başka ne yaptığı bize söylenmiyor, ihtimal, öyle ümitsizce oturmuş, kaçınılmaz olanın gelişini bekliyor sadece). Buz gibi bir sükûnet ve kozmik şiddet, ümitsizlik, aşk ve teslimiyet, hepsi bu tekdüze ritimli ve kusursuz kafiyeyle on dört dizecikte işe koşuluyor. Bu harikuladelik karşısında ağlamak geliyordu içinden.

Bir seferinde, Putney'deki kütüphanede, on dokuzuncu yüzyıl Parisi üzerine bir kitabı karıştırırken, bir sonraki bölmede yere oturup bağdaş kurmuş, raftan az önce aldığı belli bir kitaba dalmış genç bir kadın ilişti gözüne. Kadının kendini o kamusal mekânda tesis edişindeki rahatlık ve yüzündeki dikkat içine dokundu. Başını kitaptan kaldırmasını bekledi, ama beklediği müddetçe kadının dikkati hiç sekmedi. Kadını aklından atmaya kararlı, bankoda kitaplarını değiştirip dışarı çıktı, ama kütüphanenin basamaklarında tereddüte düşüp oturdu sonra. Ne beklediğini tam olarak bilmeden orada kaldı, gelip geçenlere bakıp kitaplarına daldı, ara ara saatine göz attı. Nihayetinde, kendini daha fazla tutamayıp içeri girdi gerisingeri ve, bir şey unutmuş gibi, alelacele, gezi ve coğrafya ki-

taplarının olduğu raflara gitti. Kadın hâlâ oradaydı, nasıl bıraktıysa tam öyle, çok yakınında dikildiğinde bile başını kaldırmadı.

Sonra dışarı attı kendini, alçaktan duvara oturdu bu kez, ama kadın çıkmıyordu hâlâ. En sonunda yaptığından utanıp kendini gitmeye zorladı, çabucak yürüdü arkasına bakmadan.

Ondan sonra her gün gider oldu kütüphaneye, haftalık gazetelere baka baka saatler geçiriyor, kararsız adımlarla raftan rafa dolaşıyordu. Ama gelmedi kadın. O oradayken gelmedi en azından.

Hayatlarımızın labirentinde yürüyoruz, derdi, kaybolup kaybolmadığımızı bilmiyoruz, bilmiyoruz mutlu olup olmadığımızı.

Mutluymuş, mutsuzmuş, derdi karısı –yani ikinci karısı. Bir anlamı yok bunların.

Orası öyle, derdi o da.

Böyle zamanlarda odada başka insanların da olduğu gerçeğinden büsbütün bihaber görünür, aralarında yıllardır sürdüğü kuşkusuz bir sohbete devam ederlerdi.

Beni bilirsin, derdi karısı. Lafımı dosdoğru derim hiç sakınmadan.

Ne olursa olsun.

Ne olursa.

Abergavenny'ye alışverişe gittiklerinde arabayı hep karısı kullanır ve, görünüşe göre, bu hararetli konuşmalar arabada bile kesilmezdi. Kasabanın marketinde bir koridorun ortasında duruverir, alışveriş arabasına tutunup konuşur da konuşur, diğ er müşterilerin devridaimini müşkül hale getirirlerdi. Onları gören konu komşuları araya girmeye

cesaret edemez, gözlerini kaçırıp kulaklarını açarak yanlarından bir telaş geçerlerdi. Hiç fark etmezdi onlar.

Sessizliğin kıymetini, derdi, Paris yıllarımda anladım. Rue Saint-Jacques'tan yükselen hafif uğultu odasındaki sessizliği daha bir belli ederdi. Kimi zaman, derdi, elimi havada dalgalandırarak o uğultunun perdesini değiştirebilmişim gibi gelirdi.

Kâğıtta seğırtten kalemin hıştırtısını duymak hoşuna gidiyordu. Sakinleştiriyordu beni, diyordu. Hipnotize ediyordu. Çalışmaya iyice gömüldüğümde birbirini kovalıyordu saatler, mola vaktinin geldiğini irkilerek fark ediyordum kimi zaman.

Alışkanlıklarına bağlı bir adamdı o, iş iyi gidiyor olsa dahi belirlediği vakti, saat on biri asla geçirmezdi. Çeviriyi altı değil de beş ayda bitirsem, derdi, elime ne geçecekti ki? O altıncı ayı başka bir çeviriyle doldurmam gerekirdi, hem ne büyük bir inancım vardı çevirdiğim kitaplara, ne de müthiş bir arzum onları İngilizcede yayıncının niyetlendiği tarihten daha erken görmek için.

Bütün hayatım çeviri olsa da, derdi, üzerinde çalıştığım kitapları kim neden tenezzül edip de alsın ki, diye düşünürdüm kimi zaman. Öyle günler oluyordu ki, derdi, mesaimi bitirmeyi, evden çıkıp merdiveni, sonra basamakları inmeyi ve Paris gününe adım atmayı iple çekerdim.

Bazı günler Shakespeare şiirlerinin olduğu okuna okuna eprimiş kitabı yanına alır, Lüksemburg Bahçeleri'ndeki ıhlamur ağaçlarının gölgesine kurulurdu.

Sevgi bir kömürdür, serinletilmesi şarttır onun,
Yoksa kendi acısı yüzünden tutuşturur kalbini,

Denizin sınırı belli, arzunun dibi yok ama:
Öyleyse atının gitmiş olmasına sen hiç şaşma.

La mer a ses limites mais le désir n'en a. Acaba şiiri toptan aleksandrene” çevirebilir miydi – kabul edilemez bir küstahlık mıydı bu yoksa? Kitabı kucağına açar ve kendi kendine defalarca tekrarlardı kelimeleri: *Denizin sınırı belli, arzunun dibi yok ama. Denizin sınırı belli, arzunun dibi yok ama. Denizin sınırı belli, arzunun dibi yok ama.* Ve: *Kurşun gibi ağır kalbim eriyor göz yangınımda, / Sıcak arzumdan damlayarak son bulacak canım da. Kurşun gibi ağır kalbim eriyor göz yangınımda. Kurşun gibi ağır kalbim eriyor göz yangınımda.* Hem kelimeydi bunlar, hem fazlasıydı kelimelerden, hem ritimdi, hem fazlası ritimden. Eğer bu dizeler insan elinden çıkmaysa, ki bundan şüphe etmek için sebep yoktu, sahiden de harikulade bir şeydi hayat.

Şunu asla unutmamalıyız ki, derdi Abergavenny’nin üstünde yükselen tepelerdeki tadil edilmiş çiftlik evlerinde misafirlerine, Shakespeare de Afrika’da açlıktan ölen çocuklar ve Pol Pot’un vahşetleri kadar bir parçası bu dünyanın.

Kimi zaman karısı –yani ikinci karısı– birkaç misafiri öğle yemeğine kalmaya davet ederdi. Soğuk tavuk çıkarıp salata yapardı ve altlarında uzanan vadiye nazır eski meşe masaya oturlardı hep birlikte. Zaman zaman ilişkilerinin tabiatı başkalarında hayret uyandırır da, karısı hayatına girdiği için sonsuz minnettardı adam.

Bir kadına ihtiyacı vardı, derdi karısı. Ona şöyle bir baktım ve evlenmeye ihtiyacı olduğunu anladım şıp diye.

* Çeviri Talat Sait Halman’a ait. William Shakespeare, *Aşk ve Anlatı Şiirleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. (ç.n.)

** Fransız şiirinde on iki heceden oluşan ölçü. (ç.n.)

İnsan sosyal bir hayvan, derdi o da, ve öyle bir zaman geliyor ki her kararı kendi başına almak zorunda olmanın yükü dayanılmazla varıyor neredeyse. Karar alma işini asgariye indirmiştim, derdi. Düzenli hayatımı yaşıyor ve dünyayı kendi haline bırakıyordum. Yine de, bir daha hiç uyanamam diye, sandalyemde uyuyakalmaktan korktuğum oluyordu bazı günler. Bir an için bıraksam kendimi, karanlık beni ele geçirecekmiş, oradan bir daha asla çıkamayacakmışım gibi geliyordu bazen.

Ben seni içindeki karanlıktan kurtardım, derdi karısı.

Karanlık her birimizin bir parçası, diye cevap verirdi o.

Parçası olmasına parçası, derdi karısı. Ama bundan fazlasına dönüştüğünde harekete geçme vakti gelmiş demektir.

Dünyada hiç yer kaplamak istemiyor gibiydim, derdi. Tamamen görünmez olmak istiyordum sanki.

Yine de, derdi, eksileri abartmanın âlemi yok. Paris yıllarında kimi anlar vardı ki, tahminince, o zamandan önce de, o zamandan beri de mutlu olmamıştı öylesine. Kendimi çok şanslı hissettiğim anlar, derdi. Ona bu hayatı verdiği için, inanmasa da, Tanrı'ya şükrettiği anlar. Başka kimsenin değil de, benim hayatımı verdiği için. Paris yıllarının bana verdiği en kıymetli hediye, derdi, bunun başka kimsenin değil, benim hayatım olduğunu anlamamdı. Bu yüzden, elimden geldiğince iyi yaşamak zorundaydım.

Bunu yapabilmek için elindekinin senin hayatın olduğunu unutman gerekir, derdi karısı.

O da doğru, derdi o.

Bazen adam karısının suyuna gidiyor sanırdınız, kırılgan olan kadınmış, ipler adamın elindeymiş gibi. Bazen de tam aksi görünürdü durum. Ama birbirlerinin içinde ve birbir-

leri için yaşıdıklarını, biri olmadan diğerinin olamayacağını hissederdiniz her zaman.

Kimi zaman arabayla deniz kenarına gider, kumsalda piknik yaparlardı. Hoşlarına giderdi gece inerken orada oturup suyun sonsuzluğuna bakmak. Denize bakınca kendini kaybediyorsun, derdi. Saatler geçip gidiyor ve sen neye gittiklerini anlamıyorsun.

Bir seferinde, eve dönerken, yanan bir ahıra denk gelmiş, durup bakmışlardı. Ahırın yanında itfaiye arabası ve itfaiyeciler, titreşen ışığa karşı minik siyah eşkaller, alevleri suda boğmaya çalışıyordu nafil. Onlar izlerken uzaklaşma emri verildi ve itfaiyeciler geri çekilirken o koca yapı kendi üstüne çöküverdi garip bir iç çekişle, gece göğünü aydınlattı bu felaket.

Sen en çok o sestten, iç çekişten etkilendin, derdi karısı.

Hiç aklımdan çıkmadı, derdi. Koca bina kendi sonuna teslim oldu sanki.

Paris'te en gurur duyduğu varlığı sallanan koltuğuydu. Oturduğu yere bir kilometre mesafede bir eskiciden bulmuştu onu. İki yanı mavi-kırmızı çiçek desenleriyle koyu bir yeşile boyanmış ve üstü kırmızı ipekle kaplanmıştı. Orfeo'yu dinlerken usul usul sallanıyor, müziğin onu ele geçirdiğini hissediyordu.

Torn'a l'ombre di morte
Infelice Euridice,
Nè più sperar di riveder le stelle,
Ch'omai fia sordo a prieghi tuoi l'Inferno.

Ölümün gölgelerine dön yeniden,
Bedbaht Eurydike,

Yıldızları görmeyi ümit etme artık,
Hades dualarına sağır bundan böyle.

"Infelice Euridice riveder le stelle"deki karmaşık ses oyunlarının hazzına geriye dönük bir şekilde varabiliyordu ancak, çünkü, ardından gelen opera bestecilerinin aksine, Monteverdi vurgu amaçlı durak ve tekrarlarla başvurmazdı, bırakırdı akıp gitsin müziği, hayat gibi tıpkı.

Dove t'en vai, mia vita? Ecco, io ti seguo.
Ma chi me 'l niega, oimè? Sogno o vaneggio?

Nereye gidiyorsun, hayatım? Bak işte, arkandayım!
Ama kim alıkoyuyor beni, heyhat? Rüya mı bu, yoksa hezeyan mı?

Maalesef ne rüyaydı bu, ne de hezeyan; ve dil de, müzik de, onun kaçınılmaz karşısındaki aczini tarif ve temsil ediyordu.

Qual occulto poter di questi orrori,
Di questi amati orrori,
Mal mio grado mi tragge e mi conduce
A l'odiosa luce?

Bu dehşetlerin arasında hangi esrarlı güç
Sürüklüyor beni, iradem dışında
Bu sevgili dehşetlerden, oraya
O menfur ışığa?

A l'odiosa luce. O menfur ışığa. Neden her seferinde böyle ürperiyordu zevkten, kelimeleri kendi kendine tek-

rarlarken? O hissi biliyordu oysa, zevkle yakından uzaktan bir ilgisi yoktu, yine de, bu dehşet, burada, Striggio'nun kelimeleri ve Monteverdi'nin müziğinde, bastırma ya da tahriple değil, "sanatın gücü" tabirinin hakkını veremeyeceği çok daha gizemli bir şeyin eliyle başkalaşıyordu mucizevi bir şekilde.

Özel ders işinde tutunamadım, derdi. Daha yolun başında karşısına öyle zor öğrenciler çıkması şanssızlıktı belki, ama, öte yandan, öğrencileri ve aileleriyle arasındaki, ona hem hizmetkâr hem despot rolünü dayatan ilişkiye içten içe direnmiş de olabilirdi. Swift daha on yedinci yüzyılda, Sör William Temple'ın davetine icabet edip vesayeti altındaki Stella'ya özel ders vermeye başladığında aynı şeyden yakınıyordu, derdi. On dokuzuncu yüzyıl edebiyatı da geçinebilmek için özel ders veren ve bu rezillige tahammül edemeyen genç dehaların hikâyeleriyle doluydu. İntikamlarını genellikle ev sahibesine, ya da, kadınlarsa, sahibine âşık olarak alıyorlardı, buna intikam denebilirse tabii. Ama bu işler genellikle hayırlara vesile olmuyordu ve hayırlı ya da hayırsız, kendisi bu dehaların kaderinden esirgenmiş, Hampsteadli bankacının Marksist kızıyla yaşadığı fiyaskodan sonra masraflarını kısıp küt geliriyle çeviri işiyle idare etmeye karar vermişti.

Yalnızlığına ihtiyacın varmış, derdi karısı –yani ikinci karısı– bunlardan bahsettiğinde. Günlerini kendine saklamaya ihtiyacın varmış.

Evet, derdi o da, ama ek bir gelir kaynağı da fena olmazdı hani.

İç huzuruna ihtiyacın varmış, derdi karısı. O zengin ve şımarık genç kadınlarla tartışmak zorunda kalmak canını sıkmış.

İtiraf etmeliyim ki çok iyi bir öğretmen değildim.

İç huzuruna ihtiyacın varmış.

Kimi zaman, gazete bayisinin arkasına saklanır, karısının –yani ilk karısının– Putney Bridge istasyonunun basamaklarından inmesini bekler, etrafına bakınıp onu aramasını ve sonra kendi başına eve yürümeye koyulmasını izlerken, bir his, sanki karısını tanımıyormuş, onu daha önce yalnızca bir iki defa High Street’te ya da kütüphanede veya belki kanalda gezerken görmüş gibi bir his sarardı içini. Karısı anahtarını çıkarıp, Carlton Sokağı’ndaki dairelerinin bulunduğu iki katlı Viktoryen villanın ön kapısını açıp, içeri girip kapıyı arkasından kapatırken bile, kadın kendine ait, adamın ebediyen hariç bırakıldığı bir uzama girmiş gibi gelirdi.

Karısının ölümünden sonra, Paris’teki ilk yıllarında garip bir halde olduğunu söylerdi. Mutlu muydu? Üzgün müydü? Her günü geldiği gibi kabul ediyordu, rutininin dışına çıkmıyor, fazla düşünmemeye çalışıyordu.

Fazla düşünmek sağlığa zarar verebilir, derdi karısı –yani ikinci karısı.

O zaman düşüncesiz geçen bir hayata, derdi misafirlerden biri ve kahkahalar eşliğinde böyle bir hayata içerlerdi.

Kimi zaman, Paris sokaklarında yürürken, aslında orada olmadığı, olup biten her şeyin ya daha halen gelecekte ya da uzak bir geçmişte kaldığı hissine kapılırdı aniden. Bu hissi belli bir mesafeyle, sanki başka birine aitmişçesine inceler, sonra yürüyüp giderdi.

Kimi zaman karısıyla birlikte kanal yolundan Kew Bahçeleri’ne, hatta bazen Richmond Park’a kadar yürürlerdi. Kew’de, nehrin diğer kıyısındaki ağaçların üstünde

bir balıkçıl yuvası vardı. Hatırlıyorum da, derdi, bir bahar günü oradan geçmiş ve ağaçların civarında olağandışı bir faaliyet sezmiştim. Durup dikkatlice baktığımda yetişkin balıkçılların ağaçlardaki yuvalarına gizlenmiş yavrularına yemek getirdiği, sonra dahasını getirmek için yeniden sefere çıktığı nihayetsiz bir alaya denk geldiğini fark etmişti. Genellikle nehrin kıyısında mükemmel bir hareketsizlikle kendi başlarına durmuş, avlarını kollarken görülen bu büyük ve asil kuşlar, yavrularını besleyen diğer kuşlar gibi bir ileri bir geri uçuyorlardı şimdi, tek farkı, yuvaların etrafındaki hengâmenin küçük kuşlarınkinden çok daha gürültülü ve kulak tırmalayıcı olmasıydı.

Tekrar yürümeye koyulmadan önce orada en az yarım saat durup izlemiş, yaprakların arasından yuvaları ve içlerindeki yavruları görmeye çalışmıştı herhalde (yuvaları da, yavruları da görebiliyordunuz dikkatli bakarsanız).

Paris'te de Ile des Cygnes vardı, Kuğu Adası, ama şehrin kimi kısımlarını aynı zamanda hem bunca şık hem de bunca depresif kılan muntazam bahçeler ve genel simetriyle tutarlı bir şekilde, hepten vakurdu buranın havası.

Yalnızlık çektiğini bir bakışta anlamıştım, derdi karısı – yani ikinci karısı, hemen o anda, oracıkta karar verdim onu kendinden kurtarmaya.

Yalnızlık çekmiyordum, yalnızdım sadece, diye cevap verirdi o. Arada fark var.

O kadar büyük değil o fark, derdi karısı.

Üstelik, derdi o, insan yalnız değilken de yalnızlık çekebilir.

Çekemez demedim ben de zaten.

Doğru, ama öyle dediğin sanılabilirdi.

Lafı ağzıma tıkmaktan hiç vazgeçmez, derdi karısı. Bence onun ağzına güzel yemekler tıkıyorum bir tek.

Orası öyle, derdi o da. Seninleyken şişmanladım, halinden hoşnut biri oldum.

Kafanda ama.

Başka neremde halimden hoşnut olabilirim ki?

Şişmanlaman da mı kafanda?

Şişmanlamam da kafamda.

Ne demek şişmanlamam da kafamda? derdi karısı duyduklarına inanamayarak. Yani sence kafaca şişman ama vücutça zayıf olabilir mi insan?

Bence olabilir.

O zaman sandığımdan da deliymişsin.

İlk karısının ölümünden sonra Paris'te yaşadığı yıllarda, bir daha evleneceği aklının ucundan geçmezdi. Ama hayat başka şeyler düşünüyordu onun için.

Boksörün dediği gibi, yumruğum tepelerine inene kadar hepsinin büyük planları vardır, derdi karısı.

Ne boksörü?

Boksörün teki işte. Hangisi olduğu ne fark eder ki?

Hayatın savurduğu yumruk olmakla mı övünüyorsun?

Aynen öyle, derdi karısı. Bununla övünüyorum.

Her şeyi ardınızda bırakıp hayata yeniden başlamanız gereken bir an geliyor. Panthéon'un üstündeki küçük dairede, derdi, huzur bulmuştum bir nevi.

O yaz ikindileri avare avare gezerken Paris'i, şöyle düşünürdü kimi zaman: Rüya ve arzularımızın ormanlarında yaşıyoruz.

Kelimeler teskin ediyordu onu. Nehre iniyor, sessiz sakin bir köşe buluyor ve haşatı çıkmış *Regrets* baskısını açıyordu.

Paschal, je ne veulx point Jupiter assommer,
Ny, comme fit Vulcan, luy rompre la cervelle...

Je ne veulx deguiser ma simple poësie
Sous le masque emprunté d'une fable moisie,
Ny souiller un beau nom de monstres tant hideux:

Mais suivant, comme toy, la veritable histoire,
D'un vers non fabuleux je veulx chanter sa gloire
A nous, à noz enfans, et ceulx qui naistront d'eulx.

Paschal, ne yere sermeye niyetim var Jüpiter'i,
Ne de kafasını yarmaya, Vulcanus gibi.

Süsleyip püsleyecek değilim şiirimi,
Eski püskü mitlerin kisvesi altında,
O efsane canavarların adlarına da leke sürmeyeceğim.

Ben de gerçek hikâyeyi aktarma derdindeyim senin gibi,
Yalın bir dille onun görkemini söyleyeceğim,
Bizim, çocuklarımız ve çocuklarımızın çocukları için.

Aslında onun yapmak istediği de buydu ama, du Bellay'nin dilindeki o garip ve etkileyici biçimcilikle dolaysızlık karışımını kendi diline aktarmaya çalıştığında, ki hiç aranmamış, her nasılsa zaten hep oradaymış gibi görünen ritim ve kafiyelerini taklide yeltenmiyordu bile, bu işin boyunu aştığı çıkıyordu ortaya. Öyle geliyordu ki, hayatı boyunca da aşacaktı.

Bununla beraber, bu küçük cilt ona hem musallat olmaya, hem de ruhunu yatıştırılmaya devam ediyordu. Putney'de, Disraeli Yolu'ndaki halk kütüphanesinde kitabı keşfettikten sonra, aylar boyu süre uzatışı geliyordu aklına, ta ki günlerden bir gün kütüphaneci damgayı bininci kez basmak üzereyken sorana kadar: Okumak istediğiniz hiçbir kitap yok mu bundan başka?

Böyle bir sorgudan geçmeyi beklemiyordu. Fark edilmeyi beklemiyordu. Teyakkuza geçip baktı kıza. Fransızca'yı yavaş okuyorum biraz, dedi.

Hele böyle bir Fransızca olunca, dedi kütüphaneci kız kitaba göz atarak, sonra damgasını vurdu ve kitabı uzattı, dosdoğru yüzüne bakıyordu.

Kitabı alıp alelacele dışarı çıktı ve kendi kopyasını almaya karar verdi hemen. Zor zamanlardan geçiyordu ve azla idare etmek zorundaydı ama birinin onun özel hayatını bilmesi fikri hoşuna gitmemişti. Sadece kıymet verdiği kitapları bilmesi bile.

Paris'te kimi pazarlar şehir boyu yürüyüp Montmartre'a, oradan yukarı bazilikaya ve o pespaye ve aşırı kalabalık Place du Tertre'e varıyor, sonra Porte de Clingancourt'a ve eski bitpazarına çıkan kuzey yönündeki uzun ve düz yoldan aşağı yürüyordu. Başka zamanlar metroya binip Père Lachaise Mezarlığı'nda alıyordu soluğu. Hayranı olduğu sanatçıların mezarlarının izini sürüyordu; tek seferde La Fontaine'in, Proust'un, Oscar Wilde'in, Edith Piaf'ın ve pantomimci Marcel Marceau'yla Empresyonistlerin esrarengiz havarisi, trajik denecek denli genç bir yaşta ölen Seurat'ninkini bulmuştu bir akşamüstü.

Marazi bir damarı varmış hep, derdi karısı –yani ikinci karısı. Mezarlıklara dadanıyormuş habire.

Hiç de bile, derdi o. Hayranlık duyduğum sanatçılara hürmetimi göstermek istiyordum sadece.

Yazdıkları kitapları okuyarak da yapabilirdin bunu, diye cevap verirdi karısı. Mezarlarının başında hüngür hüngür ağlamana gerek yoktu.

Hüngür hüngür ağlamıyordum, derdi. Bakıyordum sadece. Aynı şey.

Buna katılamayacağım maalesef.

Katılma öyleyse.

Kasabadaki süpermarketin koridorlarında sonu gelmez bir şekilde tartıştıkları, bebekli annelerin ya da bir haftalığına tatile geldikleri evlerine erzak depolayan ailelerin yolunu kapattıkları görülürdü bazen.

Ağzından çıkanı kulağın duymuyor, derdi o ve karısı cevap verirdi, Hayır efendim, ağzından çıkanı duymayan sensin. Buna katılamayacağım maalesef. Katılma öyleyse.

Tam olarak hatırlayamıyordu nasıl olduğunu. Nehrin kıyısındaki set sanki bir anda çökmüş, tutmasına kalmadan düşüvermişti kadın. Bir an için arkasından atlamayı düşünmüştü ama karısı ondan çok daha iyi bir yüzücüydü, o yüzden set boyunca onunla aynı hizada koşmuş, kadının yukarı tırmanabileceği bir yer aramıştı.

Sıcak bir akşamüstüydü ama karısı tir tir titriyordu yanında yürürken, incecik elbisesi sıırıslıklam yapışmıştı üstüne. Eve gidince sıcak grog yapıcam sana, dedi. Grog falan istemiyorum, dedi kadın, yıkanmak ve kalın giysiler giymek istiyorum. Tamam, sen banyodan çıkıp giyinince sana sıcak grog yapacağım, dedi, ama kadın cevap vermedi.

Öksürüğü banyodan çıktıktan sonra başlamıştı. Bütün gece ve sonra bütün gün öksürmüştü. Doktor çağırmıştı adam. Yok yere telaşlanmışa benzemeyen doktor antibiyotik yazıp bir hafta istirahat salık vermişti. Ne var ki hafta geçip gitmiş, öksürük dinmemişti.

Paris'teyken Shakespeare'in şiirlerini yanında dolaştırır ve kâh otobüs beklerken, kâh uğrak yerlerinden birinde, Odeon'un arkasında ya da –belki gözde yeri– Louvre'un hemen bitişiğinde, rue de l'Amiral'deki Le Fumoir'da kahvesini yudumlarken karıştırırdı.

Ben onun gibi dişli olsaydım, itiraf edeyim,
Önce öpücüklerimle öldürmüş olurdum onu.

Ya da:

Hayır aziz hanım, hayır, izlemek istemez kalbim,
Ben yapayalnız uyurken derin uyur, dinlenirim.

Öyle görünüyordu ki, *Venüs ile Adonis* gibi bir çıraklık dönemi şiirinde bile, Shakespeare'in her duygu ve duruma münasip bir lafı vardı. Ama neden? Yetenek denen şu talih kuşu neye göre seçiyordu kimin kafasına konacağını?

O kitabı almadan adım atmıyordum dışarı, derdi. Bulmuştum bir kez, bir daha bırakamazdım.

Kafası bir kitaba gömülüydü hep, derdi karısı –yani ikinci karısı. Kafasını kaldırıp dünyaya bakmak ona zor geliyordu.

Abarttığını sen de biliyorsun, derdi.

* Çeviri Talat Sait Halman'a ait. William Shakespeare, *Aşk ve Anlatı Şiirleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. (ç.n.)

Ben olmasaydım kamburu çıkacaktı genç yaşta, diye açıklama yapardı karısı.

Yine abartıyor, derdi o.

İyice iki büklüm olacaktı sonunda.

Şu laflara da bakın.

Onunla konuşmak için yere yatmak zorunda kalacaktım.

Birlikte yatardık.

İyi talihime, hayatımın bu noktaya gelmesine inanamıyorum, derdi. Bazen gerçek olamayacak kadar güzel geliyordu her şey, o vakit ahşap kirişli çiftlik evini yakıp küle döndüren, sahip olduğu her şeyi bir anda yok eden bir yangın canlanıyordu hayalinde. O bahçede durmuş, ateşle mücadele eden itfaiyecilere, gece göğüne yükselen alevlere, dumanın buruk kokusuna ve suyun ıslığına karışan odun çıtırtılarına dikkat kesiliyordu. Karısının cesedini alelacele kaldırıp orada bekleyen ambulansa taşımalarını izliyor, sonra dönüp yüksek çatının yerle bir olduğunu görüyordu nihayet.

Öğle yemeğinden sonra, çeviriye dönmeden önce kendini izinli saydığı saatte, meşhur Harrods Depository'yi geçip kanal yolundan Hammersmith Köprüsü'ne doğru yürürken pek çok şey düşünürdü. Semtin köhne sinemasına girer, bir Truffaut ya da Bergman filmi seyrederdi kimi zaman. Akşamüstü saatlerinde izleyicilerin sayısı elin beş parmağını geçmez, onların da çoğu uyukluyor olurdu. Filminden sonra tekrar açık havaya çıktığı, dünyayı nasıl bıraktıysa tastamam öyle bulduğu an hoşuna gidiyordu en çok da, sanki gümüş perdeyle o iki saatlik birlikteliğinde sıradan bir ömürlük tecrübeden fazlasını edinmiş gibi, hem de kimsecikler fark etmeden.

Paris'te dört bir yanı sabahın onundan ertesi sabahın ikisine kadar akla gelecek her türlü filmi gösteren sinema-

larla dolu olsa da, canı sinemaya gitmek istemiyordu artık. Karartılmış bir salonda oturup kendisiyle hiçbir alakası olmayan bir dramın titrek ekrana serilmesini izleme fikri içini bulandırır olmuştı. Hareket eden imgeler değil, müzikti şimdi açlığını çektiği.

Qual occulto poter di questi orrori,
Da questi amati orrori
Mal mio grado mi tragge e mi condusce
A l'odiosa luce?

Bu dehşetlerin arasında hangi esrarlı güç,
sürüklüyor beni, iradem dışında
bu sevdiğim dehşetlerden, oraya
o menfur ışığa?

A l'odiosa luce. Bunun, ilelebet karanlıkta yaşamak, yaktan hiç çıkmamak, perdeleri hiç açmayıp gün ışığını hiç görmek zorunda kalmamak istemenin ne demek olduğunu biliyordu. *L'odiosa luce.*

Orfeo'nun son perdesi kolektif bir yüreksizlik gibi gelmişti ona hep. Orpheus Apollon tarafından cennete çekilir, ikisi de varsa yoksa şarkı söyler habire.

Saliam cantando al Cielo
Dove ha virtù verace
Degno premio di sé, diletto e pace.

Şarkılarla yüксеlelim Cennet'e
Orada ki hakiki erdem
Layığını bulur –neşe ve huzur.

Öncesinde olup biten her şeye hakaret değil mi şimdi bu? diye sorardı. Mantova sarayı bunu istemiş olabilir elbette, derdi, ama günümüzde opera dinleyen kimse böyle bir şeyi kabul etmez. *Orfeo*, derdi, toplumsal ve semavi ahengin ölümüyle ve solo sesin doğumuyla ilgilidir, kendi başlangıcının ve binlerce yıllık koro teranelerinin bitişinin ağrısını yakar. Kilise müziğinin ve bu müziğin temsil ettiği her şeyin –müşterek inançlarını topluca ilahiler söyleyerek tasdik eden Hristiyan ruhlardan müteşekkil cemaatin– sona erişinin ve yalnız kalan, yolunu şaşırان, teselli bulamayan, ama, bununla birlikte, içindeki kederle, daha önce eşi benzeri duyulmamış, dinleyenlerin gözlerini dolduran ve onları benliklerinin en derinlerine dokunduran bir şekilde şarkılar söylemeye muktedir bireyin doğumunun alenen tanındığını ilan eder. Bu tür şarkılar, derdi, *bel canto*'nun ve ölüm döşegindeki divanın ağıtlarının doğuşuna işarettir. Orpheus'ta, ince ruhlu ve yumuşak sesli balat şarkıcısı, ondan sonra da pop yıldızı kendi sesini bulur.

Kendini böyle kaptırdığında söylediklerini pek az kişi takip edebilse de, herkes vecde gelmiş bir dikkatle dinler, bilgi dağarcığından ve tutkusundan keyif alırdı. Sonra, birkaç arkadaşları basit bir öğle yemeğine kalırdı, kasabanın doktoru ve doktorun asil, Hintli karısı, emekli bir memur ve onun at suratlı karısı, bir de, işi hakkında konuşmayı katiyen reddeden, hangi dalda çalıştığı sorulduğunda dal ağaçta olur diye cevap vermeyi âdet edinmiş Oxfordlu bir klasik sanat uzmanı.

Yalnızca memurla karısının yemeğe kaldığı bir seferinde, kadın onu kanepyle kitaplık arasındaki köşeye sıkıştırmıştı. Şunlara bak! diye tıslamıştı. İğrenç bir şey bu!

Ne iğrenç? diye sormuştu o.

Böyle kırıstırıp durmaları.

Efendim?

Neler döndüğü ayan beyan ortada.

Ne demek istediğini anlayamadım korkarım.

Evet, demişti kadın, dimdik yüzüne bakarak, tam da öyle: Korkarsın.

Uzaklaşmaya çalışmıştı ama kadın peşini bırakmayıp onu kitaplığa mıhlamıştı.

Bir şeyler yap! diye tıslamıştı. Tamam mı?

Lütfen ama, demişti o.

Çünkü sen yapmazsan ben yapacağım.

Buz kesmiş bahçede durup gece göğüne uzanan alevleri izlemiş, ahşap kirişleri yutan yangının, itfaiyecilerin hızla dağılan binaya pompalamaya devam ettiği nafile suyun ısı-ğına karışan harıltısını dinlemişti.

Bu rüya sona erdi sanmıştık, derdi karısı –yani ikinci karısı. Sonra zararın büyük kısmının yüzeyde kaldığını öğrenince nasıl şaşırdık.

Ben hep kurtarırım kendimi, derdi karısı. Bunu kimse-ler inkâr edemez. Hayatımda kaç kez her şey sona ermiş gibi göründü de ben yine sonunda paçayı kurtardım, aklı-nız almaz.

Hep paçayı kurtarırısın, diye yankılardı o.

Beni çok iyi tanır, derdi karısı. Hep kurtarırım.

Evet. Kurtarırısın hep.

Kimi zaman Lüksemburg Bahçeleri'nden geçip Baude-laire'in de mezarının bulunduğu Montparnasse Mezarlı-ğı'na yürür, mezar taşlarının arasında bir banka otururdu hiçbir şey düşünmeden.

Bütün hayatımı oturup hiçbir şey düşünmeyeceğim yerler bulmakla geçirdim sanki, derdi. Putney'de, kanal yolunun nehrin Hammersmith Köprüsü ile Barnes arasında kıvrıldığı yerinde bir bank vardı. Paris'te, öncelikle Montparnasse Mezarlığı. Baudelaire'in yanı sıra, Sartre ve Simone de Beauvoir da orada gömülüydü, hem de aynı mezarda, tıpkı Nazilerin öldürdüğü müthiş şair Robert Desnos ve yirminci yüzyılın ilk yarısında Paris'i evi belleyen diğer yabancı sanatçılar gibi: Tristan Tzara örneğin ve yine Romanyalı Constantin Brâncuşi, Soutine, Zadkine, Güney Amerikalı César Vallejo ile Julio Cortázar ve, Fransa'nın en çok sevilen arabasının imalatçısı André Citroën de dahil olmak üzere, diğer pek çokları. Şehrin kuzeydoğusundaki acayip barok abideleriyle Père Lachaise Mezarlığı'nın ve kuzeyindeki büyük kısmı ağaçsız Montmartre'in aksine, güneydeki bu mezarlık bir huzur ve dinginlik yayıyordu etrafa. Oraya giderken yanıma kitap alma zahmetine girmezdim, derdi, çünkü, vardı mı, ne yapacağını bilirdi: En sevdiği bankı bulacak, oturup boşluğa baka baka zihnini boşaltacaktı.

Londra'nın güneybatısında kalan Putney'deki ilk günlerinden bahsederdi kimi zaman. O günlerde, Putney'de, derdi, savaş sonrası kıtlık havası esiyordu hâlâ. High Street'le Upper Richmond Yolu'nun köşesinde, Rotary Kulübü'nün bitişiğinde, o sıralar İngiltere'de kahve niyetine içilen sıcak ve sulu meşrubatı servis eden Kardomah Café vardı. Hep boş görünürdü burası, pencere kenarına oturup, bir zamanlar Londra'dan Portsmouth'a giden yola dahil olan ve halen şaşırtıcı sayıda çift katlı otobüsün Heath'ten Bridge'e, oradan da muhtelif rotalarla şehir merkezine ve kuzey ve doğudaki tüm istikametlere bir aşağı bir yukarı

mekik dokuduğu işlek ve iç sıkıcı High Street'i seyredarlardınız.

Bir gün, diğer bir pencerenin kenarına oturmuş gençten bir kadın görünce, cüretlenip yanına gitti, masasına oturup oturamayacağını sordu.

Kadın, şaşırmış, başını kaldırdı. Sizi tanıyor muyum? diye sordu.

Sanmıyorum, dedi o.

Mekânın kalanını gösterir bir hareket yaptı kadın. Bir sürü boş masa var, dedi.

Masanın başında dikilmeye devam etti, kendini aptal hissederek ama geri adım atmamaya da kararlı.

Sandalyeyi işaret etti kadın. Oturun.

Sizi daha önce görmedim burada, dedi adam.

Asıl ben sizi görmedim.

Orası öyle, diye kabul etti adam.

Kadın bekledi pencereden dışarı bakarak.

Buraya sık gelirim, dedi o. Bunca boş olması hoşuma gidiyor.

Kadının açık sarı saçları ve sağ yanağında gamzesi vardı. Dönüp yüzüne baktı. Neden çalışmıyorsunuz? diye sordu.

Evden çalışıyorum ben.

Ne iş yaptığını sormasını bekledi ama kadın sessizdi, o yüzden yine cüret edip bu bilgiyi kendiliğinden verdi: Çeviri yapıyorum.

Kadın ona baktı. Adam kahvesine eğildi.

Karşısındaki hiçbir şey söylemeyince başını kaldırıp sordu: Burada mı yaşıyorsunuz?

Hı hı.

Ne yapıyorsunuz peki?

Bir şeyler.

Yani?

Yani...

Yürür müsünüz? diye sordu kadına.

Yürümek mi?

Yani yürümeyi sever misiniz?

Hı hı.

Kew'e yürür müsünüz hiç?

Yürüdüğüm oldu, dedi kadın.

Peki benimle yürür müsünüz?

Omuz silkti kadın.

Yarından sonraki güne ne dersiniz?

Peki.

Saat ikide köprünün yanındaki kilisenin önünde buluşmayı kararlaştırdılar. Ne var ki, ardından, bu işe ne diye kalkıştığını düşünürken buldu kendini. Vakit geldiğinde de High Street'te kiliseyi gören bir kafenin arkalarında otururken. Oradan kadının gelişini izledi, kilisenin önünde dikilişini, saatine bakışını, etrafını yoklayışını, kilisenin köşesine kadar gidip geri gelişini, bir kez daha etrafa bakınışını, tekrar saatine bakışını ve sonra yürüyüp gidişini izledi.

Birkaç güne kalmadan High Street'te gördü onu gözücuyla. Adımlarını hızlandırdı yakalamak için, sonra tekrar yavaşlayıp takip etti Lacy Yolu'ndan aşağı dönen kadını. Burada kalabalık seyrelti, kadın döner de onu fark eder korkusuyla geri durdu adam. Ama kadın kendi âlemine dalmış gibiydi, etrafındaki her şeye kayıtsızdı sanki. Bir yan yola döndü yine, adam kadını kaybettiğini sanıp korktu. Hızlandı, köşeye vardığında kadın karşısındaydı tekrar, aralarında aşağı yukarı altmış adım. Sessiz sakin banliyö so-

kağında bir onlar vardı, arayı açmak için yeniden yavaşladı ama endişelenmesine lüzum yoktu, kadın sokağa hizalanmış küçük Viktoryen evlerden birinin kapısının önündeki basamakları tırmanmış, mavi bir kapının kilidine sokuyordu anahtarını. Adam kapının açılmasını, sonra kapanmasını izledi az uzaktan. Sokağa yayılmış sessizliği fark etti.

Artık nerede oturduğunu bildiğinden, nehre inen yolda kapısından geçer olmuştu çoğu gün. Orada hiç görmedi onu. Öte yandan, aklı başka yerdeyken, kanal boyunda biraz önünde ilişti gözüne, Hammersmith Bridge yönünde yürüyordu. Adımlarını ona uydurdu, yola böyle devam ettiler. Derken, Harrods Depository'den geçerken kadın ansızın durup arkasını döndü. O da durdu, aralarında taş çatlasa yirmi adım, birbirlerine baktılar. Kadın gözlerini adamın gözlerinden ayırmadan başını iki yana salladı ağır ağır. Adam derhal dönüp geldiği yöne gitti alelacele. Daha sonraları ara ara Putney sokaklarında, dükkânlarında görse de, peşine takılmaya da, onunla konuşmaya da kalkışmadı bir daha.

Hayatını bir rüyada yaşıyormuş, derdi karısı –yani ikinci karısı. Gerçekliği sıkı sıkı kavrayamıyormuş.

Her genç adamın rüyalarda yaşama hakkı vardır, diye cevap verirdi o.

Uyanmasını bilirse tabii.

Sence ben uyanmadın mı?

Ömrünün yarısı geçene kadar, hayır.

Ömrümün yarısı mı?

En az.

Belki de.

Belki de belki, derdi karısı alayla. Tek diyebildiği şey belki.

Porte de Clignancourt'daki *marché des puces*'ye ilk gi-dişinde gümüş bir kepçe almıştı oradan. Hiç yemek yap-madığından kepçeye ihtiyacı yoktu ama bu kepçe onu çekmişti ve hayatında ilk kez dükkân sahibiyle pazarlık ederken bulmuştu kendini, pazarlık işini pek kıvırama-yacağını, böyle durumlarda inandırıcılığı olmayacağını sezdiğinden herhalde, bu yönde en ufak bir meyli ol-mamıştı daha önce. Ama o gün adam fiyat verdiğinde, o fiyatın onda birini teklif etmeye itti onu bir şey. Adam önce güldü, sonra, nasıl olduysa, ilk söylediği fiyatın ya-rısını istedi. Nihayetinde onun da yarısından birazcık azında anlaştılar, adam halinden çok hoşnut bir edayla kepçeyi kâğıda sardı, el sıkıştılar. Eve döndüğünde kep-çeyi ara ara indirip parlatacağı ve görmekten hep zevk alacağı bir rafa koydu.

Yaptığı her şeyi *gayretle* yapmış, derdi karısı –yani ikinci karısı. Her şeyi *gayretle* yapmış her zaman.

Şaşırtıcı detaylar ile genel bir tefekkürün terkihibiydi Du Bellay'ye bunca tatminkâr bulduğu şey, *Regrets*'in elli al-tıncı sonesinin açılışındaki gibi.

Baïf, qui, comme moy, prouves l'adversité,
Il n'est pas tousjours bon de combattre l'orage,
Il faut caler la voile, et de peur du naufrage,
Ceder à la fureur de Neptune irrité.

Baïf, o ki (benim gibi) talihsizlikler yaşamış,
Bilir, fırtınaya kafa tutmak nadiren akıllıcadır:
İyisi mi yelkenleri indirmek, batmamak için,
Yol vermek gazabına kızgın denizin.

“Nadiren akıllıcadır” “‘il n’est tousjours bon”un o leziz hafifseyişini yakalamaya yetmiyordu elbette, ama “her zaman akıllıca değildir” de fazla hantal gibiydi. “Kızgın deniz”e gelince, “Neptune irrité”nin hakkını vermediği kesindi, ne var ki “kızgın Neptün” de seçenekten sayılmazdı pek. Böyle böyle geliyordu gerisi. Ve ona öyle görünüyordu ki, nasıl bir haletiruhiyede olursa olsun, bunu yansıtacak bir şiir vardı *Regrets*’te. Bu şiirlerin sağlam, hatta neredeyse kayıtsız yapıtaşlarını, uzamı oturaklı bir şekilde kaplayışlarını, yapış yapış bir duygusallıktan ve fevrilikten büsbütün uzak oluşlarını seviyordu. Hayatım gözüme öyle cılız geliyordu ki o sıralar, derdi, bu dayanıklı, ayağı yere basan ama yine de gizemli bir güçle yankılanan şiirleri bulmak büyük şanstı benim için. Boğulan bir adamın bir sala tutunduğu gibi tutundum onlara.

Gizemli güç, diye alay ederdi karısı. Gizemli güçmüş. Hayatında hep bir kurtarıcı aramış zaten.

Doğru, derdi o. Olabilir böyle bir temayülüm.

Onunla ilk tanıştığımda, derdi karısı, zar zor anlıyordum ne dediğini. Garip garip kelimeler kullanıyordu durmadan.

Sana söylemiştim, derdi. Eski moda bir insan olduğumu söylemiştim sana.

Dışarı asla şapkasız çıkmazdı.

Evet. Şapkam hep kafamdaydı.

Yazmış kışmış demeden, hep kafasında.

Çıplak hissediyordum onsuz.

Kendini dünyadan soyutlamak istiyordun.

Belki de istiyordum.

Belki, derdi karısı. Belki diyerek kendini gerçeklikten koruyabileceğini sanıyor.

Hepimiz kendimizi gerçeklikten korumaya çalışıyoruz. Bazıları daha çok çalışıyor ama.

Bazıları daha çok, diye kabul ederdi o.

Onu eski günlerden tanıyan arkadaşları yeni edindiği bu sakinliğe, kendine dair eleştirileri bu şekilde kabul edip omuz silkişine hayret ediyor, bu hallerini karısına, karısı nereye gitse peşinden geliyora benzeyen o sakinlik ve huzura yoruyorlardı.

Kimi zaman, karısıyla –yani ilk karısıyla– Putney Bridge istasyonunda buluştuklarında yaya köprüsünden geçmez, yerine Putney köprüsüne yönelip yol altındaki pasajdan nehir kenarındaki bahçelere çıkar, eski Piskoposluk Sarayı’ndan, Fullham’in futbol stadyumu Craven Cottage’dan ve nehrin arkasındaki dar ve boş sokaklardan olma labirentten Hammersmith Köprüsü’ne gider, oradan, nehrin kanal yolunun kesilmediği güney kıyısından geri dönerlerdi. Hava enikonu güzelse Piskoposluk Sarayı’nın bahçesine uğrarlardı, duvarlarla çevrili, gözlerden uzak bu bahçe o vakte dek gördüğü en sihirli ağaçlardan birine ev sahipliği yapıyordu, eskiden hayat dolu bir mutfak ve yeşillik bahçesiymiş şimdi bitkilerin başıboş büyüdüğü kırık dökük seralardan ibaret alanı kuşatan, altmış metreye yakın bir morsalkım.

Salkım çiçeklendiğinde, derdi, ki iki kez çiçek açıyordu yılda, o tuhaf, o dünyadışı güzelliği, rengi mordan, maviden ziyade gri, ama capcanlı bir gri, hayal edilebilirse böyle bir şey, zarif, hercai bir gri, ağlamak gelirdi içimden hep, kederden mi, sevinçten mi, ayırt edemedi. Salkımın güzelliğine doyduktan sonra bakımsız elma ağaçlarının altındaki çimene uzanır, turuncu ve beyaz çiçeklerin ya da yaprak-

lardan zar zor görünen ufak tefek, sert, kırmızı elmaların arasından parlak mavi göğe bakarlardı.

Yalnızlıkta bir tür keder var, derdi. Tatlılık ile üzüntü iç içe geçiyor. Monteverdi işte tam bu halin sanatçısı. Çağımızın ruhu bu, derdi, çünkü başka bir insana ne kadar yakın olursak olalım, yalnız olduğumuzu biliyoruz hep içten içe.

Brecon Beacons'a ve hatta Galler'in güneyindeki kumsallara gezmeye giderken görülürlerdi sık sık, kadın direksiyonda, adam, her zamanki hararetiyle, yanındaki koltukta.

O konuşur, ben dinlerim, derdi karısı. Her ilişkiye, yürüyecekse şayet, bir konuşan, bir de dinleyen lazım.

Ben dinlemiyor muyum yani? diye sorardı o.

Her zaman dinlediğini söyleyemem.

Orası öyle, diye kabul ederdi.

Karısı mutfak işleriyle meşgul olurken geniş ve kalın camın önünde durup vadiye bakmak hoşuna gidiyordu. Hangi yemekleri sevdiğini, hassas midesine neyin iyi gelip neyin gelmediğini biliyordu karısı. Ona gayet iyi bakıyordum, derdi.

Bakıyorsun sahiden.

Gördünüz mü? derdi karısı. Bir kerecik olsun benimle aynı fikirde.

Ben mütemadiyen aynı fikirdeyim seninle.

Beni onda ilk cezbeden, derdi karısı, böyle kelimeler kullanmasıydı. Bunca uzun kelimeler kullanan biriyle karşılaşmamıştım hiç daha önce.

Bana tabii geliyorlar.

Ben de bundan bahsediyorum, derdi kadın.

Kimi zaman, karısını beklemek üzere Putney Bridge İstasyonu'na doğru yola koyulmuşken, kadın görüldüğünde

öne çıkıp onu karşılayacak mı, yoksa gazete büfesinin arkasına mı saklanacak, bilemezdi önceden. Saklandığı zamanlar niye saklandığını da bilmezdi, tıpkı, kadın oturdukları dairenin bulunduğu Viktoryen villanın basamaklarını tırmanana, çantasında anahtarını arayıp bulana, anahtarı kilide sokana ve kapıyı açıp, arkasına hiç bakmadan, sanki adamı hayatından ilelebet dışlar gibi tekrar kapatana kadar, onu bir yabancıymışçasına neden takip ettiğini bilmediği gibi.

Torn'a l'ombre di morte,
Infelice Euridice,
Né piu sperar di riveder le stele,
Ch' omai fia sordo a prieghi tuoi l'Inferno.

Ölümün gölgelerine geri dön,
Bedbaht Eurydike,
Bir daha yıldızları görmeyi ümit etme,
Bundan böyle Hades dualarına sağır.

Onu en çok şaşırtan kadının bu kadar çabuk batması olmuştu. Sular sıçrata sıçrata çırpınmasını, bir sebepten zorlansa da yüzmeye çalışmasını beklerdi. Ama önce küçük bir çırpıntı oldu suda, sonra hiçbir şey. Şaşkınlık içinde, karısının yüzeye çıkmasını bekleyerek öylece baktı suya, ama hiçbir şey. Orada, nehrin derinlerinde, kadını aşağı çekmeyi bekleyen bir güç vardı adeta.

Sonra ne yaptınız? diye sordular olayı bildirmeye kara-kola gittiğinde.

Oturdum, dedi.

Oturdunuz?

Evet.

Ne demek oturdunuz?

Oturup yeniden ortaya çıkmasını bekledim.

Arkasından atlamayı düşünmediniz mi?

Hayır, dedi.

Neden düşünmediniz?

Bilmiyorum.

Hatırlamaya çalışın, dediler.

Söyledim ya, dedi bir süre sonra. Yeniden ortaya çıkacağını düşündüm.

Çıkmadığında?

Nerede olduğunu bilmiyordum.

Ne demek nerede olduğunu bilmiyordunuz?

Nereye atlayacağımı bilemedim. Suyun altında yüzmüş olabilirdi. Ya da akıntı onu taşımış olabilirdi.

Ne yaptınız peki?

Buraya geldim.

Bekledi.

Onu bulmaları için bir ekip gönderdiniz mi? diye sordu bir süre sonra.

Evet, dediler.

Bacağı bir yere sıkışmış olabilir.

Neden suya atlamadınız öyleyse?

Bilmiyorum.

Bir avukat çağırmak ister misiniz?

Ne için? dedi.

Size tavsiyede bulunması için.

Kimsenin tavsiyesini istemiyorum. Onu oradan çıkarmak istiyorum sadece.

Abergavenny'nin üstünde yükselen Black Mountains'taki tadil edilmiş çiftlik evlerinin geniş salonunda bunları anlattığında, İnanılmaz, derdi karısı –yani ikinci karısı. Karını kaybedip de böyle şüpheli muamelesi görmek. Gerçekten inanılmaz.

İşlerini yapıyorlardı sadece.

İlk işleri onu kurtarmaya çalışmak olmalıydı.

Bu gibi vakalarda olur böyle, derdi o. Bakış açılarını anlayabiliyorum.

Şoktaydın, derdi kadın. Yoksa o sorulara cevap vermezdin asla.

Kimi zaman, öğle yemeğinden sonra, karısı –yani ikinci karısı– gramofona bir caz albümü koyup Wilfred'le dans ederdi, o da Mabel'la oturup onları seyrederdi, önünde açılan muhteşem manzarayı izlerdi yahut da pencereden. Hadi, Mabel, derdi Wilfred, siz de bir deneyin. Ben pek dans etmem, diye cevap verirdi Mabel, o ise duymazdan gelirdi.

Du Bellay'nin *Regrets*'inde hoşuna giden şey, şiirlerin, çoğu çağdaşının belli bir kadından ziyade Petrarca'ya duyduğu meftunlukla yaptığının aksine, tek bir sevgiliye değil, Du Bellay'nin 1553'te kuzeni kardinal Jean du Bellay'nin peşinden Roma'ya gitmesi emri geldiğinde geride bıraktığı gerçek dostlarına hitaben yazılmasıydı. Bununla beraber –hiçbir eşcinsel bir ima içermeyen– bu şiirlerin tutku ve yoğunlukta Scève'in yahut da Ronsard'ın yazdıklarından aşağı kalır yanı yoktu, hatta kulağa bu kadar tabii ve zahmetsiz geldiği için onları geçebilirdi de. Kırk birinci soneye bakın mesela, derdi.

N'estant de mes ennuis la fortune assouvie,
A fin que je devinsse à moy-mesme odieux,

M'osta de mes amis celuy que j'aymois mieux,
Et sans qui je n'avois de vivre nulle envie.

Donc l'eternelle nuict a ta clarté ravie,
Et je ne t'ay suivy parmi ces obscurs lieux?
Toy, qui m'as plus aymé que ta vie et tes yeux,
Toy, que j'ay plus aymé que mes yeux et may vie.

Gayet alışlageldik başlayan ilk dörtlük birden bambaşka bir şeye, *Orfeo*'da da abes kaçmayacak bir trajedi ve mateme yol veriyor.

Vurduğu darbeler ona yetmezmiş de,
Beni kendimden nefret ettirmeye yemin etmişçesine,
Talih en can dostumu aldı benden,
Bırakmadı hiç yaşama azmi.

Ebedi gece çaldı senden ışığı böyle ama,
Ben geledim peşinden o karanlık diyarlara?
Sen ki beni hayatından ve iki gözünden çok sevdin,
Sen ki, seni iki gözümünden, hayatımdan çok sevdim.

Şimdi soracaksınız, derdi, o güzelim Fransızca aleksandrendeki kafiye nerede, ritim nerede bu muadilde? İtiraf etmeliyim ki hiçbir yerde. O sıralar şiiri şiire çevirmeye çalışmaktan vazgeçmiştim çoktan. Keyfine, kendi dilimde karşılıklar buluyordum kabaca, ama elimde yirminci yüzyıl İngilizcesiyle, *assouvie*, *envie*, *ravie* ve *vie'nin* ya da *odieux*, *mieux*, *lieux* ve *yeux'nün* zahmetsiz kafiyeleri bir kenara, *moymesme'in*, *aymois'nın*, *nuict'in* ve *parmy'nin* ağırlığı-

nı nasıl verebilirdim ki? Kelime dağarcığımın kıtlığına ve yaratma gücümün cılızlığına sövüp saymaktan, bir kıtayı kafamda evire çevire şehrin hırgürünün yeniden canlandığını duyana dek gece boyu uykusuz kalmaktansa, bu şiirleri okumakla, hatta ezberime almakla yetinmeyi tercih ediyordum artık.

Ama, derdi, şurası da kesin ki, kendimi kendime dayattığım bu vazifeden azat ettiğimde, okumaktan aldığım hazın bir kısmı da sönüverdi, ayrıca, ne kadar gayretli okursam okuyayım, şiirlerin içine çeviri işine kendimi etkin bir şekilde verdiğimde girdiğim kadar giremediğimi hissettim.

İçin için tüten yıkıntıyı aradıklarında, polis yangının başlangıcına ilişkin hiçbir ipucu bulamadı. Kundakçılıktan şüphelenmelerini gerektirecek bir sebep yoktu. Geçmişte kimi yazlık evlerin Gal milliyetçiler tarafından hedef alındığı olmuştu gerçi, ama bu evler oraya ara sıra gelen insanlara aitti çoğunlukla, oysa onlar bu tadil edilmiş çiftlik evinde yaşıyordu aldıklarından beri. Size kin besleyen biri var mıydı, diye sormuşlardı, ama akıllarına kimse gelmemişti. Bilakis, arkadaşları arasında aranan bir çift oldukları gibi, kasapla şakalaşmaya ya da kasiyer kızlarla dertleşmeye her daim hazır oldukları kasaba halkınca da epey seviliyorlardı. Eş dostları çifti ayaküstü havadan sudan konuşmak için durdurur ya da yüzlerinde tebessümle bakarlardı, onlar hararetli bir tartışmaya girişmiş, etraflarında ne olup bittiğinden bihaber, kaldırımın orta yerini işgal ederken.

Alışkanlıklarına bağlı bir adamdı o. Bir seferinde kendi kalemi bir lokanta bulmuş ve bir daha oradan şaşmamıştı. Önüne ne konsa yemekten memnuniyet duyuyor, ama ye-

mek sebze çorbasıyla başlayıp *crème caramel*'le bittiğinde iyice zevkleniyordu. Et yemeye karşı değilse de mönüde zaman zaman yer bulan işkembe ve beyinden muaf olmak istiyor, bir de cumaları servis edilen balıktan bilhassa keyif alıyordu. Kahvesinde süttten tiksiniyor ve yemeğini yerken tek kadeh beyaz şaraptan fazlasını nadiren içiyordu.

Midesi onun yumuşak karnıymış, diye lafını keserdi karısı –yani ikinci karısı.

Kendimi iyi hissetmek hoşuma gidiyor, diye cevap verirdi o. Dünyanın en lezzetli yemeklerini yemekten bile daha önemli bu benim için.

Evet. Ben de hep iyi hissetmeni garantiye alıyorum işte, derdi karısı.

Cimetière de Montparnasse'taki gözde bankına oturduğunda, karısıyla –yani ilk karısıyla– birlikte Barnes'a giderken, Putney Heath'te, o esrarengiz bir şekilde viranlaşmış, yabancı otlar sarmış mezarlığa ilk adım attıkları gün gelirdi aklına sık sık. Paris'teki, aslında bütün Fransa'daki, muntazam duvarları ve hizalarını şaşmayan mezar taşlarıyla cetvelle çizilmiş benzeyen diğer mezarlıkların aksine, bu mezarlığın net bir sınırı yok gibiydi ve mezar taşları burada aralarından pörtledikleri ağaçlar gibi rasgele ve mantıktan azade bir şekilde bitmişti sanki. Pek çok heykel yıllar içinde yakılıp yıkılmıştı ve etrafta mebzul miktarda kafası kesik melek vardı. İşin başında düzene, simetriye yönelik bir teşebbüs olması ihtimal dahilindeydi, zira mezarlığın göbeğine yakın bir alan boş bırakılmış ve buraya, William Hedgeman diye birinin anısına, üstü yazılı bir kaidede yükselen büyükçe bir haç biçiminde anıt dikilmişti. Ne var ki bu anıta çıkan dört patikadan üçünün yürünesi bir düzlüğü kalma-

mış, devrilen ağaçlarla hanidir sarmaşıkların, yosunların sar-
dığı mezar taşları yolları kesmişti. Neye yoracağını bilemese
de, taşların üstündeki adlar ile yazılara bakılırsa, bu esraren-
giz yere gömülenlerin çoğu Hollandalıydı, 1940'tan sonra
kimse gömülmemişti üstelik. Öte yandan, çok sevilen Vik-
toryen şiir antolojisi *Palgrave's Golden Treasury*'nin editörü,
Twickenham sakini ve bir dönem Oxford'da şiir profesörü
Francis Palgrave'in (1824-1897) yanı sıra, mezar taşında
yazdığı kadarıyla modern futbolun babası sayılan Ebenezer
Cobb Morley'nin (1831-1924) ve akla türlü şey getirecek
bir sadelikle "cinayet kurbanı" olduğu belirtilen Julia Martha
Thomas'ın (ö. 1879) mezarını bulduğuna sevinmişti adam.
Sonradan, bu sonuncunun Victoria döneminin en meşhur
cinayetlerinden birine kurban gittiğini, İrlandalı hizmetçi-
siyle kavga ederken öldürüldüğünü ve hizmetçinin kadını
öldürdükten sonra kafasını kesip vücudunu dilim dilim
doğradığını, bir kısmını gömüp geri kalanını nehre atmadan
önce de kestiği parçaları kaydattığını öğrendi semtin kütüp-
hanesinde. Hizmetçi, her nedense, bir ihtimal mobilyaları
satmak için, haftalarca hanımın kılığına girmiş, işin iç yüzü
ortaya çıkınca soluğu İrlanda'da almış, burada polis tarafın-
dan yakalanmış ve İngiltere'ye geri getirilip Old Bayley'de
mahkemeye çıkmıştı. Bununla birlikte, kurbanın kafası
1952'ye dek bulunamamış, ancak o yıl natüralist David
Attenborough'ın evini genişleten işçilerce gün yüzüne çıkara-
rılmıştı. Şehirlerimizin, parklarımızın, çalılarımızın altında,
diye düşünmüştü o, daha kaç sır yatıyor kim bilir?

Putney Heath'te mezarlığın hemen yanından geçen bir
yol vardı, yolun kenarına belediye tenis kortları açmıştı bir
vakit. Ağaçların arasında ağır ağır yürürken ardında ne var

diye görmek için çalıları araladığınızda, raketin topa şaplağını, oyuncuların neşeli bağırış çağırışlarını duyabiliyordunuz. Yaşayanların dünyasıydı burası.

Bir pazar sabahı, ara ara haftasonları yemek yemekten hoşlandıkları Barnes'taki bara gitmek üzere Heath boyunca yürürken çıkmıştı karşılına mezarlık. Daha önce çok kez yakınından geçmiş olmalıydılar hiç fark etmeden ve, oraya kim bilir kaç kez gittikten sonra bile, sanki aniden, hiç beklemezken, kayıp bir dünyaya girmişlercesine bir his uyanırdı hep içlerinde.

Görüyorsunuz ya, derdi karısı –yani ikinci karısı– o hikâyenin bu kısmına geldiğinde. Özünde bir romantik kendisi.

Belki de öyleyimdir, derdi o.

Belki, diye alay ederdi kadın onunla. En sevdiği kelime belki.

Onsuz ne yapardık?

Daha mutlu mesut hayatlar yaşadık, diye cevap verirdi karısı.

Belki daha mutlu yaşadık, derdi adam ters ters, ama daha insanca yaşar mıydık? Ya daha zengin?

Bana hayatın zenginliğinden bahsedene de bakın, derdi kadın. Ben söyleyeyim size. Hayatın zenginliği elindekilerle şimdide yaşamaktır.

Adam ayağını kanepenin koluna dayar, yara izini göstermek için pantolonunun paçasını sıyrırırdı. Hâlâ orada, derdi. Bunca yıl sonra hâlâ.

Niye orada peki? diye sorardı kadın. Orada, çünkü sen orada olmasını istiyorsun.

Benim istememle alakası yok, derdi o. Orada, çünkü geçmeyecek.

Neden geçmeyecekmiş peki?

Kim bilir?

Kim bilir kim bilir? diye alay ederdi kadın. Kimin bildiğini söyleyeyim sana. Ben bilirim.

Gösterdikleri kömüre dönmüş bedenlerin bir zamanlar canlı insanlar olduğuna inanamamıştı. Yanan evden çekip çıkardıkları diğer cesedi de tanıyamamıştı zaten. Giderken Mabel'ı görmüştü ama görmezden gelmişti onu kadın, kendisinin de ona söyleyecek bir şeyi yoktu.

Ne uzun bir gece, diye düşündü.

Adının Eski Barnes Mezarlığı olduğunu keşfettiği mezarlıkta bir ağacın altında otururken düşmüştü aklına Paris'e taşınma fikri ilkin. Başta, hani şu düşünmesi keyifli ama ihtimal dahilinin çok uzağında kaldığından kendinizi güven içinde kaptırabileceğiniz fantezilerle oynar gibi oynamıştı fikirle yalnızca. Bu tür dünyalara seyahatin masrafı, harcadığınız çaba kadar asgaridir. Yapılacak planlar, toplanacak bavullar, elden çıkarılacak kıymetli mallar yoktur. Bir ağacın altına ya da belki otların sardığı bir mezar taşına oturursun ve oradasındır işte, ya da şurada, bilemedin başka yerde. Ama, hayalgücü mevzubahisse hep olduğu gibi, bir şeyi yeterince sık, yeterince uzun boylu düşünürseniz, düşündüğünüz önce mümkün, sonra muhtemel ve nihayetinde gerekli görünür gözünüze. Paris'e de böyle gittim, derdi. Önce hayal ederek, sonra kendine sorarak, neden olmasın, ve nihayetinde orada buldu kendini, Paris sokaklarının tepesinde yükselen küçük dairesinde sallanan koltuğunda sallanır, gramofonda *Orfeo*'nun nağmelerini dinler ya da Montparnasse Mezarlığı'nda ağaçların altında en sevdiği banka oturmuş, gözleri açık ama görmezken veya

sakin suya yansıyan şehre baka baka nehir boyunca ya da tepeye yürüyüp Butte de Montmartre'dan geçerken Porte de Clignancourt'daki bitpazarına doğru.

Yürürken, karısının anahtarı kilide sokmak için nasıl eğildiğini, sonra nasıl doğrulup içeri girdiğini, kapıyı arkasından nasıl kapadığını düşünürdü. O gün kanal yolunda gözlerinin birbirine nasıl kenetlendiğini ve karısının ona bakıp başını nasıl ağır ağır iki yana salladığını da düşünürdü bazen.

Onu görür görmez evlenmesi gerektiğini anlamıştım, derdi karısı –yani ikinci karısı. Çok uzun zaman yalnız kalmıştı.

Evlenmem gerekmiyordu, derdi o. Evlenmeyi tercih ettim ben.

İçgüdü de diyebilirsiniz buna, derdi kadın. Ama onu görür görmez anlamıştım.

Onda içgüdüden bol bir şey yok, derdi adam.

Ona bakacak birine ihtiyacı vardı, derdi kadın.

Kendime gayet güzel bakabiliyordum, diye cevap verirdi. Yıllarca kendime baktım ben.

Çünkü bakmak zorundaydın, derdi kadın. Mecburiyetten yani, tercih ettiğinden değil.

İnsanlar neyi tercih edip neyi etmediklerini nereden biliyorlar, diye sorardı adam. Belki tercih etmediklerini sanıyorlardır ama aslında etmişlerdir.

Bakın şu laflara, derdi karısı. Konuyu dağıtıp her şeyi genellemekte üstüne yok. Hayattan kaçınmanın bir yolu bu da.

Belki, derdi adam.

Çok okumuş olmayabilirim, derdi kadın, ama kesin olan bir şey varsa o da hayattan hiç kaçınmadığım.

Orası öyle, derdi o.

Başka çiftlerin arasında geçse uluorta girilen mahrem savaşlar gözüyle bakılabilecek bu takılmalar, onlarda her zaman sevecen, hep yarı ironikti. Ayrıca alabildiğine törensel bir havası vardı bunların. Öyle hissediyordunuz ki, birbiriyle duydukları gururu bu şekilde ifade ediyorlardı.

Odanın ortasında durmuş, hürmetkâr bir edayla uzatmadan önce dikkatle silerken bir plağı, aşk ve hayranlıkla bakardı ona kocası. Sonra iğneyi indirirdi ve orkestranın çalmaya başlamasını dinlerlerdi. Orpheus şarkısını söylerdi:

Fu ben felice il giorno,
Mio ben, che pria ti vidi,
E più felice l'ora
Che per te sospirai,
Poich' al mio sospirar tu sospirasti;
Felicissimo il punto
Che la candida mano,
Pegno di pura fede, a me porgesti.

Ne mutlu gündü o,
Ey kıymetlim, seni ilk gördüğüm,
Daha da mutluydu o saat,
Senin için ilk iç çektiğim,
Çünkü sen de iç çekişimle içini çektin;
Ama tüm anların en mutlusu
Kar beyazı elini bana verdiğindi,
Ebedi bir inancın vaadi.

Bu kaybın dramını sahneyelerek, derdi, Monteverdi hem müzik hem de seste hissin ve ifadenin ondan önce varlığından kimsenin haberdar olmadığı derinliklerini keşfediyor. Bununla beraber, ayan beyan ortada bir kayıp olduğu.

Putney'de, High Street'in hemen ilerisinde, Chelverton Yolu'ndaki küçük ve köhnemiş sinemada pek çok öğleden sonra geçirmişti. O sinema hâlâ duruyor mu bilmiyorum, derdi; çünkü o zamanlar bile kimi günler tek başıma olurum orada, bir Fellini ya da Bergman filmine dalıp gitmiş. Ve sinemadan gün ışığına çıkmak, derdi, arka sokaklardan nehre inmek ağır ağır, bambaşka bir zevk verirdi. Korkuluklara dayanıp suya bakardım sonra.

Dakikalar, kimi zaman saatler geçer giderdi. Nihayetinde başını kaldırıp korkuluktan geri bir adım attığında gökyüzü çoktan kararmış olurdu da anlardı eve dönüş vaktinin geldiğini. Yavaş yavaş, gerisingeri takip ederdi adımlarını, yol üstünde akşam yemeği için bir şeyler alırdı belki.

Paris'te kendime yeni bir hayat kurabilirim, diye düşünürdü, hava nasıl olursa olsun Putney'nin üzerinde her dem asılı gibi görünen melankoliden, her yere nüfuz eden, hiçbir zaman hiçbir şey olmadığı ve asla da olmayacağı hissinden, pırıl pırıl yaz günlerinde bile mekâna yapışıp kalan o müebbet grilikten azade bir hayat kurabilirdi.

Başka insanların da böyle hissedip hissetmediğini merak ediyordu. Oxford'daki en yakın arkadaşı şu lafı alıntılardı sık sık: "Mutlu adamın dünyası başkadır mutsuz adamınkinden." Belki de, diye düşünüyordu, içinde taşıdığı dünyaydı bu ve nerede yaşarsa yaşasın hep taşıyacaktı. Yine de Paris musallat olmaya devam etti fikrine, sokakları ve kafeleriyle, eski eski evleriyle, bahçeleri ve meydanları, kated-

ralleri ve nehriyle musallat oldu hep. *Quais'*de dolaşmak, duvara dayalı küçük kitap tezgâhlarına bakmak, ara ara Nerval'in şiirlerini ya da Georges Bataille'in denemelerini karıştırmak hoşuna gidiyordu. Du Bellay'nin *Regrets'*iyle de burada karşılaşmıştı ilk, başlığı anında bir tele dokunmuştu içinde. Pişman olacak çok şey vardı, başka türlü olabilirdi pek çok şey.

Açılış sözcükleri onu büyülüyordu. Kitap, notlara bakılırsa, "Kralın Özel Meclis Danışmanı" olan Mösyö d'Avanson'a ithaf niteliğinde bir şiirle başlıyor. Ama beklendik coşkun duyguların yerine, tümünün tonunu ilkinin tayin ettiği kasvetli dörtlükler çarpıyor göze.

Si je n'ay plus la faveur de la Muse,
Et si mes vers se trouvent imparfaits,
Le lieu, le temps, l'age ou je les ay faits,
Et mes ennuis leur serviront d'excuse.

Esin Perilerinin gözünden düştüysem ki,
Biçimi de aksak gibiye dizelerimin,
Bu mekân, bu zaman, gençliğim, genlerim, dertlerim–
Mazeretim yerine geçebilir hepsi.

Ama mazereti yok bu işin elbette. Çünkü aslında sanatı değil, kendi hayatı bahsettiği ve insanın hayatının beklentilerine tekabül etmemesinin hiçbir mazereti olamaz, bunun herkesin hayatı için geçerli olduğu yollu pespaye ayrıntı hariç.

Boğulma fantezilerinden, ilk karısının ölümünden sonra Paris'te yaşarken deneyimlediği o capcanlı imgelerden

bahsederdi. Batarken çok rahatlamış hissederdim kendimi, derdi. Şöyle düşünürdüm: İşte bir hayat daha bitiyor –ve bilirdim ki elimdekiyle işim bitmemiş henüz.

Tek bir kişiden pek çok hayat filizlenir, derdi ve kadına bakıp gülümserdi. Biri katildir. Biri kundakçı. Biri intihar eder. Biri Londra’da yaşar. Biri Paris’te. New York’ta biri.

Biri, biri, biri, diye yankılandı karısı onu, alay ederek.

Gözlerinin üstüne kadar indirdiği gri şapkasıyla, tırmanıyor şimdi rue Saint Julien’den çıkan merdivenleri.

İngilizce edebiyatın yenilikçi yazarı Gabriel Josipovici, *Barnes'taki Mezarlık* romanında, eşinin ölümünden sonra Londra'dan Paris'e ve oradan da bir Galler kentine taşınan bir çevirmenin şehir değiştirdikçe dönüşüme uğrayan hayatına odaklanıyor. Üç farklı mekânın anlatıları yapboz parçaları gibi bir araya geliyor. Shakespeare ve Du Bellay'nin şiirleri ile Monteverdi'nin ünlü opera eseri *Orfeo*'nun izinde bir hafıza yolculuğu başlıyor; dün ile bugün kavuşuyor. Kitap sayfalarından sokaklara, notalardan mezarlıklara sızan bir öykü çıkıyor karşımıza.

2018'de Goldsmiths Ödülü finalisti seçilen *Barnes'taki Mezarlık* edebiyat, aşk, ölüm ve arzunun alacakaranlık dünyası hakkında, muammalarla örütü bir roman.

"Josipovici'nin zekâsı ile yeteneğinin daimi hayranıyım."

MURIEL SPARK

"Josipovici, İngiltere'nin en cüretkâr ve seçkin yazarlarından biri."

DEBORAH LEVY

 www.cinaryayinlari.com
 www.facebook.com/cinaryayinevi
 twitter.com/cinaryayinevi
 instagram.com/cinaryayinlari

₺18

KDV muafiyeti uygulanmıştır.

